

L 1750

Väckelsång Östad

E1198. Spjutspets av flinta. Patinerad. Eggen är slagen och skaftet är slipat. 123×26×10 mm. Accession: Andersson, Josef. Inskriven i huvudboken: 1892-1900.

M 2749

Väckelsång Östad

E1198. Sländtrissa av grönsten. Platt ovan och undersida och ett borrarat hål i mitten. 42 mm diam. Bronsålder-järnålder. Inskriven i huvudboken 1904.

M 2751

Väckelsång Östad

E1198. Tjocknackig yxa eller möjligen bred rät mejsel av ljus vitpatinerad flinta. Slipad egg. 132×48×25 mm. Neolitikum. Inskriven i huvudboken: 1904.

M 5437

Väckelsång Ö Gossagård (Ö = Östad)

E1570. Spetsnackig trindyxa av finkornig grönsten, mörk med ovalt tvärsnitt. Översidan starkare rundad både i profil och i tvärsnitt. Bultad, främre delen slipad. Eggen rund. 187×50×40 mm. Neolitikum. Accession: Ell, E. Inskriven i huvudboken: 1933.

L 866

Väckelsång Söftestorp

E1182. Skaftålsyx med slipade sidor. 160×73×43 mm. Skaftålet 26 mm diam. Accession: Englander, J. M:son. Inskriven i huvudboken: 1890-1891.

L 865

Väckelsång Söftestorp

E1182. Yxa av järn med skaftolk till vinkelskaft. 190×60 mm. Holken 50 mm diam. Accession: Englander, J. M:son. Inskriven i huvudboken 1891.

L 868

Väckelsång Söftestorp

E1182. Fyra pärlor. Två av sten, en rödbrun och en ljus vitblå pärla. Två pärlor av bärnsten. 11-24 mm diam. Den ena bärnstenspärlan har två tillplattade sidor, en smalare sida. Järnålder. Accession: Englander, J. M:son. Inskriven i huvudboken: 1891.

L 867

Väckelsång Söftestorp (Löftestorp finns inte)

E1182. Fragment av en stridsyx. Bakre delen. Skaftålet där hålhylsan är uppstående. Rundad nacke, ovalt tvärsnitt. Halva skaftålet är kvar. 82×61×39.0 mm. Accession: Englander, J. M:son. Inskriven i huvudboken: 1891.

M 3713

Väckelsång Gengsekulla

E1162. Mindre mycket vittrad skafthålsyx, med stort skafthål. 91×59 mm. Skafthålet 32 mm diam. Accession 1878: Kjellmark, K. Inskriften i huvudboken: 1926.

M 3739

Väckelsång

E1194. Gjutform av diabas (grönsten) till knivar från bronsåldern, troligen period III. 127×51×23 mm. Inskriften i huvudboken: 1926.

M 22552

Väckelsång

E1271. Spjutspets av brons. Har gått av på mitten men har monterats ihop. Basen är skadad. 135×30×13 mm. 17.0 mm diam. Bronsålder. Inskriften i huvudboken: 1973.

M 22553

Väckelsång

E1271. Två fragment av lerkärl (keramik). Den ena är en mynningsbit. 32-41×22-27×6-8 mm. Inskriften i huvudboken: 1973.

M 22554

Väckelsång

E1271. Två pärlor (en hel och en halv) i rödbrunt glas. 9 mm diam. Järnålder. Inskriven i huvudboken 1973.

L 862

Väckelsång Fiskestadsjö

E1493. Mindre holkyxa, bronsålder period VI, i brons, med liten ögla. 57×39×20 mm. 28 mm diam. Gjuten. Accession 1862: Englander, J. M:son. Inskriven i huvudboken: 1890-1891.

M 3712

Väckelsång Ekeryd

E1181. Trindyxa med slipad egg. Avslagen vid nacken. Elliptiskt tvärsnitt. 162×66×44 mm. 57 mm diam. Accession 1926: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1926.

M 5007: 1

Väckelsång Brostugan

E39. Avslag i hälleflinta. 28×28×8 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-2

Väckelsång Brostugan

Avslag av hälleflinta. 64×20×10 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriften i huvudboken: 1930.

M 5007:3

Väckelsång Brostugan

Avslag i hälleflinta. 43×38×15 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriften i huvudboken: 1930.

M 5007:4

Väckelsång Brostugan

Avslag av kristianstadsflinta. 45×23×10 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriften i huvudboken: 1930.

M 5007:5

Väckelsång Brostugan

Avslag i hälleflinta. 47×25×11 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriften i huvudboken: 1930.

M 5007:6

Väckelsång Brostugan

Retuscherat spån med inhak. 47×14×4 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:7

Väckelsång Brostugan

Avslag med slispår. 39×13×2 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:8

Väckelsång Brostugan.

Liten spånkrapa med konvex egg. 30×20×6 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:9

Väckelsång Brostugan

Avslag av kristianstadflinta. 33×19×5 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:10

Väckelsång Brostugan

Kärna eller kärnfragment i hälleflinta. 40×30×21 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:11

Väckelsång Brostugan

Avslag av bränd flinta. 25×26×18 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-12

Väckelsång Brostugan

Avslag av gulpatinerad flinta. 42×27×12 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-13

Väckelsång Brostugan

Bränt flintavslag. 31×33×18 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:14

Väckelsång Brostugan

Avslag i hällflinta. 35×24×10 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:15

Väckelsång Brostugan

Kärna eller kärnfragment av hällflinta. 47×32×25 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-16

Väckelsång Brostugan

Spånfragment av mörkgrå flinta. 27×19×7 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:17

Väckelsång Brostugan

Avslag av svagt gulbrun patinerad flinta. 31×20×19 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:18

Väckelsång Brostugan

Bränt avslag av tät flinta. 27×17×11 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:19

Väckelsång Brostugan

Avslag. 22×21×4 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:20

Väckelsång Brostugan

Avslag i kristianstadsflinta. 24×16×2 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007:21

Väckelsång Brostugan

Avslag av ljusgrå flinta. 23×10×2 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-22

Väckelsång Brostugan

Avslag av ljus gråvit flinta. 20×17×4 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-23

Väckelsång Brostugan

Ett mindre spånfragment (med slipade sidor). Möjlig skrapa, linjal. 13×12×4 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-24

Väckelsång Brostugan

Avslag. Flinta. 17×15×2 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

M 5007-25

Väckelsång Brostugan

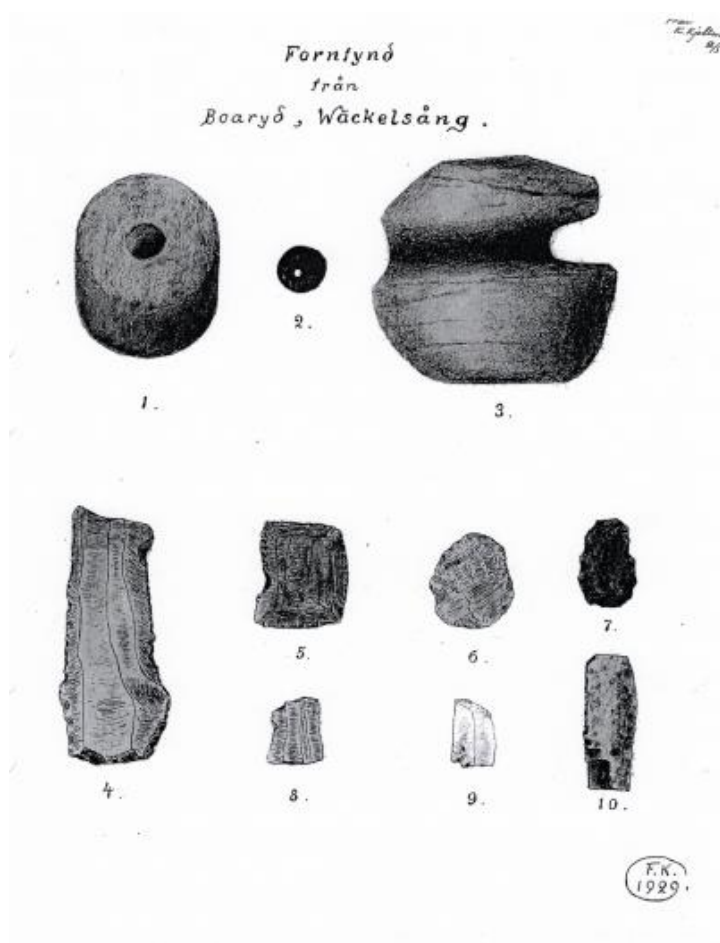
Avslag i ljusgrå flinta. 17×12×7 mm. Accession: Kjellmark, K. Inskriven i huvudboken: 1930.

Brostugan 25	Lidhem 4	Järpatorp 1
Boaryds säteri 19	Boaryd Mellangård 1	Boaryd 2
Väckelsång 4	Söftestorp 4	Fiskestadssjön 1
Östad 3	Östad Gossagård 1	Kåranäs 1
Gängeskulla 1	Ekeryd 1	

Lösfynden på Kulturparken/Smålands museum fördelade på ortnamn.

2fd. Tecknade lösfynd

Fabian Karlsson var en skicklig tecknare och avbildade flera lösfynd. Här återges endast några exempel på hans tecknarkonst. Dessa och övriga teckningar finns i hembygdsföreningens arkiv.

Fornfynd
från
Boaryd, Wäckelsång.

1929

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

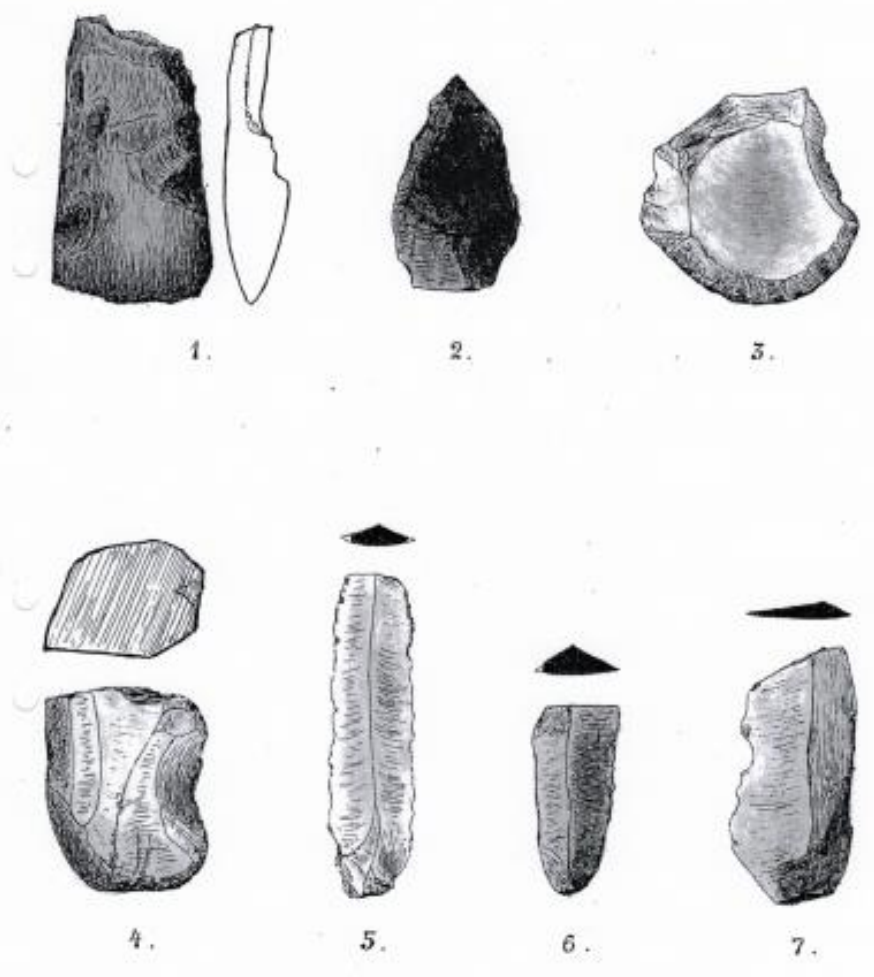

22.

F.K.
1929.

van h. folium
95-102

Fornfynd
från
Boaryd, Wäckelsång.
(Upphittade år 1930.)

F.K.

Fornfynd,
från
Boaryd, Wäckelsång.
(Upphittade år 1930.)

F.K.

3. Bilagor. Underhandsartiklar

Med hänsyn till platsbrist återges inte artiklarna nedan till fullo, förutom den första och den sista. Några meningar om deras innehåll presenteras och referens ges till aktuell artikel.

3a. Källinventering

Under april och maj månader 2011 genomförde undertecknad och Arne Eriksson en fältkontroll av de källor som är upptagna i Länsstyrelsens källregister. I tidskriften *I Varend och Sunnerbo* (nr 2, 2010) uppmanade Hembygdsförbundets ordförande, Kjell Gustafsson, länets hembygdsföreningar att göra om den inventering som gjordes omkring 1990. Syftet var att få ett grepp om hur många källor som eventuellt kom till skada under och efter stormarna Gudrun och Per (Englund 2013a).

Det var svårt att återfinna flera av källorna. Detta berodde framför allt på att de koordinater som redovisas i Länsstyrelsens källregister inte gick att lita på. Felvisningen uppgick i flera fall till hundratals meter, i två fall till över en kilometer. Utan Ortsbefolkningens hjälp hade vi inte hittat dessa källor. De fem källor som också är antecknade i FMIS hade rätt koordinater. I några fall är skillnaden mellan olika beskrivningar och koordinatangivelser så stor att man har anledning förmoda att det kanske inte är fråga om samma källor. Det saknas förklaring till dessa diskrepanser.

Alla källor utom en har klarat stormarna och den efterföljande upparbetningen av kullfallen skog. Två källor ligger på stormhyggen, två nära stormhyggeskanter. En källa (Kvistakällan) har sinat hade vatten i april men inte i slutet av maj) och flera har slammat igen, blivit igenväxta eller risiga. Två har blivit brunnar, varav en fortfarande används. Två ligger i betesmark varav den ena i öppen betesmark, den andra i lövskogshage.

Namn: Kullakällan alternativt Skullakällan (E101).

Nr i Länsstyrelsens källregister: 547.

Beskrivning enligt källregistret: Förr vatten till hushåll, tvätt och djur. Vatten bars även till skolan. Numera till brandsläckning.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, ca 5x3 m (Ö-V) med f d utlopp i V. Idag finns inget vatten i källan. Den är sönderkörd av skogsmaskiner. Väster om källan kommer vatten upp till markytan på flera ställen och ansamlas i hjulspår.

Kommentar: Området med torplämningar ca 500 m SÖ härom kallas Kullalyckorna.

Status 2011: Förstörd. Det finns inget vatten i källan. Den är sönderkörd av skogsmaskiner. Väster om källan kommer vatten upp till markytan på flera ställen och ansamlas i hjulspår.

Kullakällan.

Namn: Dahla källa (E102).

Nr i Länsstyrelsens källregister: 548

Beskrivning enligt källregistret: Källdrag i sluttning, förr vatten till hushåll.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, ca 10x3-6 m (SV-NÖ) och 0,5 m synligt djup, rensad för länge sedan. Utlopp i SV.

Status 2011: Källan har oregelbunden form, cirka 10x3-6 m (SV-NÖ) och 0,5 m synligt djup, rensad för länge sedan. Utlopp i sydväst. Igenväxande.

Dahla källa.

Namn: Hanahögskällan (E103).

Nr i Länsstyrelsens källregister: 545.

Beskrivning enligt källregistret: Källdrag i sluttning. Förr vatten till hushåll. Belägen på en berghäll.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, 2x1 m (Ö-V) med utlopp i V. Vatten sipprar sakta fram. Idag orensad och delvis belamrad med ris/kvistar samt någon nedsågad trädstam. Ett galvat järnrör är nedstucket mellan stenarna intill och NÖ om källan.

Status 2011: Risig men bevarad.

Kommentar: En annan källa, ca 25 m väster om ovanstående, utpekas av markägaren Greger Leijonhufvud som den rätta Hanahögskällan. Den verkar få sitt mesta vatten från den ovanstående källan, som ligger högre. Enligt Björklund ska källan vara belägen "på en berghäll", vilket den här inte gör. Ytterligare en källa ligger ca 35 m SÖ om den först beskrivna källan.

Hanahögskällan.

Namn: (obekant, E104)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 543

Beskrivning enligt källregistret: Vattenspegel. Förr vatten till hushåll, tvätt och betesdjur.

Beskrivning 2001: Vattenkälla, oregelbunden form, närmast njurformad, ca 4x2,5 m (Ö-V) och 0,3 m synligt djup. Utlopp i Ö. Klart och gott vatten.

Kommentar: Källan anvisad av markägaren. Källregistrets koordinater pekar mot ett pumphus (f d källa) som byggdes av kommunen för länge sedan. Vattnet avsågs täcka samhället Väckelsångs behov av vatten – men det räckte inte till. Pumphuset förser idag två hus strax söder härom med vatten. Björklund talar om en "vattenspegel" i källregistret. Det är oklart när pumphuset kom till och det är därmed oklart vilken källa som källregistret avser.

Status 2011: Välbevarad.

Källa med obekant namn.

Namn: (obekant, E105)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 265

Beskrivning enligt källregistret: -

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, ca 5x3 m (NÖ-SV) och 0,5 m synligt djup. Avrinning åt NÖ. Källan är rensad för länge sedan.

Status 2011: Risig men bevarad.

Källa med obekant namn.

Namn: Holken på Bonnaberget (E106)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 544

Beskrivning enligt källregistret: Källdrag i sluttning. Förr vatten till hushåll och betesdjur.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbundet avlång, ca 10x1-2 m (NÖ-SV) och ca 0,5 m synligt djup. Utlopp i V. I SV är källan stensatt med sprängsten längs en 3 m lång sträcka i S.

Status 2011: Igenvuxen men bevarad.

Holken på Bonnaberget.

Namn: Qvistakällan alt Kvistakällan (E107)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 549

Beskrivning enligt källregistret: Stensatt. Förr vatten till hushåll, tvätt samt till betesdjur. Torråret 1921 användes källan av hela Väckelsångs samhälle.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden närmast njurformad, ca 4x2,5 m stor och 0,5 m synligt djup. Några lövträd växer i dess kant. Ej stensatt. Torrlagd.

Status 2011: Välbevarad, men vattentom.

Antikvarisk insats: I början av 1990-talet uppmärksammades denna källa av Daniel Hagelberg och föreningen Lyftet. I skrivelser framgår, enligt hörsägen, att källan varit en livsnerv för både människor och djur under torra somrar. Ett sådant år inträffade 1921 och det berättas att djuren på Väckelsångs Södregård vallades hit. På 1950-talet rensades källan utan att det gick att tömma den helt. Nytt vatten "formligen sprutade" fram från en spricka i den så kallade bottenstenen. I oktober 1992 hemställer föreningen Lyftet att en väg för rullstolburna ska anläggas fram till källan, och att källan restaureras samt att kommunen bekostar insatserna. Av ett sammanträdesprotokoll fört inom Kultur- och fritidsnämnden med anledning av Lyftets skrivelse daterat i november 1992 lämnas följande synpunkter:

- att våra kallkällor är natur- och kulturminnesmärken av stor vikt och har lagligt skydd. Det är därför viktigt att alla källor dokumenteras på plats, vattenhållande förmåga och medeltemperatur. Vidare att de skyddas från skador vid skogsavverkning mm och att de om möjligt hålls i ordning. Länsstyrelsen har en pågående sådan inventering.
- att det finns ett mycket stort antal källor i kommunen. Det är därför inte möjligt att kommunen kan ta ansvar för detta område. Det bör vara ett intressant projekt för hembygdsföreningarna att medverka i och fortsätta det inventeringsarbete som pågår, samt att i mån av resurser påtaga sig ett visst ansvar att "sköta" dessa källor.

- att kultur- och fritidsnämnden är beredd att med hembygdsföreningarna aktualisera frågan om källorna i allmänhet.
- att Föreningen Lyftet själv, eller i samverkan med Väckelsångs hembygdsförening påtar sig att "sköta" Quistakällan.
- att Kultur- och fritidsnämnden kan ombesörja och betala en skylt till källan.

När ärendet i januari 1993 hamnade på kommunens gatukontor blev det helt andra tongångar. Det visade sig efter inmätning att källan låg på pricka, mark, avsedd för industriändamål och kommunen svarade med avslag på föreningen Lyftets hemställan att kommunen ska iordningställa en stig och att källan restaureras. I oktober 1993 inlämnades en ny begäran. Denna gång om att föreningen själv önskade anlägga vägen för rullstolsburna fram till källan. Väckelsångs hembygdsförening hade vid det är laget bifallit en ansökan om 1000 kronor till vägens anläggande. Ett förslag på arbetsuppgifter bifogades. I december 1993 avslog Tingsryds kommun föreningen Lyftets begäran, åter med hänvisning till att den låg på planlagt område för industriändamål. I yttrande till Hagelberg 1994 har Landsantikvarien "med intresse tagit del av historien om quistakällan" och enligt hans mening är det "mest angeläget att rensa källan och iordningsställa dess stensättning". Vidare avslås ambitionen att anlägga en handikappanpassad väg till källan, däremot förordas "en så enkel stig som möjligt kombinerat med skyltning".

1998 inkom en anmälan från Tingsryds kommun, via Lantmäteriet i Växjö, rörande lokaliseringen av källan. Länsantikvarien hävdade att källan är markerad på ett koordinatsatt överlägg till ekonomiska kartan, vilket den inte var. Den har inte blivit registrerad, vilket Smålands museum i handskriften kommentar på tillhandahållen kopia tycks mena med kommentaren att överlägget hade försvunnit. 1999 begärde Riksantikvarieämbetet ett förtydligande om var Quistakällan låg. Länsstyrelsen hänvisade i sitt svar 2001 till den kommande fornminnesinventeringen samma år.

Och hur gick det med den saken då? Jo, Riksantikvarieämbetet, som genomförde inventeringen i Väckelsång 2001, registrerade inte källan trots att det insamlade dokumentunderlaget bar stämplat från Länsstyrelsen, Smålands museum, Tingsryds kommun och Riksantikvarieämbetet, enligt ovan. Även Lantmäteriet var inblandat på ett hörn. Knappast kan det ha berott på att källan ligger cirka 1300 meter sydsydöst om koordinaten som anges i Länsstyrelsens källregister, upprättat 1990.

Quistakällan.

Namn: Bengtsgårdskällan (R130:1, E108)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 64

Beskrivning enligt källregistret: Trädbevuxen hagmark omger källan, som ligger i en svag moränslutning med rikblockig morän. Träden i området domineras av al och ek.

Beskrivning i FMIS 2001: Offerkälla, 2 m diam och 1 m dj (storlek från 1949). Källan är till stor del igenväxt idag. Vid rensning av källan har hittats mynt. Antikvarisk status: R+Namn.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, 5x4 m (N-S) och 0,1 m synligt djup. Idag gyttjig. Avrinning åt VSV. Eventuellt något rensad för länge sedan. 7 m SÖ om källan är en uppochnervänd järnkittel.

Status 2011: Igenslammad.

Bengtsgårdskällan.

Namn: (obekant, R120:1, E109)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 63

Beskrivning enligt källregistret: -

Beskrivning i FMIS 2001: Offerkälla, ej återfunnen. Enligt 1949 års inventering var den ca 2,5 m diam. Antikvarisk status: Inprickas ej.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, ca 5x4 m (Ö-V) och ca 0,5 m synligt dj. Utlopp i Ö. Väl avgränsade kanter. Har troligen rensats för länge sedan.

Status 2011: Välbevarad.

Källa med obekant namn.

Namn: (obekant, E110)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 101

Beskrivning enligt källregistret: Källa med cementringar. Rinner fram ur bergsskrevan. Vattnet pumpas upp till gården. (Ur SGU:s källarkiv.)

Beskrivning 2011: Källa med cementringar, ca 0,8 m diam och 0,5 m ner till vattenytan som är i nivå med omgivande markyta.

Status 2011: Överrisade betongringar.

Källa med obekant namn.

Namn: Älvakällan (R128:1, E111)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 66

Beskrivning enligt källregistret: Offerkälla, 1 m i diam, belägen i sluttning mot mosse.

Beskrivning i FMIS 2001: Vattenkälla, 8x8 m (VNV-ÖSÖ). I öster kanten berg i dagen. 1949 var källan 1 m diam. Används nu som vattenhål för kreatur. Antikvarisk status: Namn. Tradition: Efter tömning svämmade källan över. Vattnet hejdades med fjäderkläder (Fabian Karlsson, Boaryd).

Beskrivning 2011: Vattenkälla, närmast rektangulär, ca 10x8 m (Ö-V) och 0,5 m synligt dj (den lär vara betydligt djupare). Utlopp i Ö. Rensad för länge sedan (efter 1950?). I källans norra kant är grunden efter redskapsbod eller liknande.

Status 2011: Välbevarad.

Litteratur: Kjellmark, K. Värends fornminnen 1932:28.

Älvakällan.

Namn: Älvakällan (R101:1, E112)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 65

Beskrivning enligt källregistret: -

Beskrivning i FMIS 2001: Vattenkälla, 2 m diam och 0,4 m dj.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, oregelbunden form, ca 10x5 (NNV-SSÖ) och 0,2 m synligt djup. Källan har rensats för länge sedan.

Litteratur: Kjellmark, K. Värends fornminnen 1932:28.

Status 2011: Igenstammad.

Älvakällan.

Namn: Bomans källa (R41:1, E113)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 62

Beskrivning enligt källregistret: Stensatt brunn. Förr vatten till hushåll och betesdjur.

Beskrivning i FMIS 2001: Vattenkälla, 1 m diam och 2,25 m dj. Källan uppmurad i sen tid. Kan aldrig tömmas enligt Ortsbor. Antikvarisk status: Inprickas ej.

Beskrivning 2011: Vattenkälla, 1,2x0,9 m (Ö-V) och 0,2 m dj till vattenyta. Avrinning i S. Källan uppmurad i sen tid av 0,2-0,3 m st stenar. En älg lär ha trillat i och inte tagit sig upp.

Litteratur: Kjellmark, K. Värends fornminnen 1932:27. Kjellmark, K. Offerkällor. Hylthén Cavallius-föreningens Årsbok 1923:158.

Status 2011: I gott skick.

Bomans källa.

Namn: Petter-Ahlakällan (E114)

Nr i Länsstyrelsens källregister: 546

Beskrivning enligt källregistret: Brunn med betongringar. Förr vatten till hushåll, tvätt och djur, nu till hushåll och brandsläckning. Namnet från Petter Ahl, "sockenskräddare".

Beskrivning 2011: Brunn, bestående av cementringar, cementlock med luftventil i rostfritt stål.

Vattnet används idag i två hushåll och ladugård. Intill och norr om brunnen är en branddamm, ca 8 m diam, urgrävd och med utlopp i NÖ.

Status 2011: Brunn.

Petter-Ahlakällan.

3b. Torparåkrar

Redan efter första årets inventering 2010 uppkom frågor om de omfattande förekomsterna av röjningseomåden på säteriet Lidhems utmarker. Vem hade lagt upp odlingsrösena, kopplingen till torparna visade sig vara stark och vilket odlingsystem döljer sig bakom?

Referens: Englund, L-E. 2010. Torparåkrar. *I Varend och Sunnerbo*. 2011:1. Årgång 52. Växjö.

3c. Torparnas vandrande åkrar.

Här fortsätter diskussionen om röjningsröseområdena och artikeln tar bland annat upp att antalet röjningsröseområden vida överstiger de av Riksantikvarieämbetet registrerade, om tolkningen av dem som möjligen uppkomna genom ett massivt svedjebbruk.

Referens: Englund, L-E. 2013b. Torparnas vandrande åkrar. *Agrarlämningar i det nutida samhället. Vad har gjorts och hur går vi vidare med undersökningar, värdering och handläggning av agrara lämningar?* Rapport från seminariet i Jönköping 17-18 april 2013. *Jass*:5. Jönköping 2015.

3d. Källor och källkult.

Artikeln knyter an till den specialinventering av källor som gjordes 2011, på begäran av Källakademin.

Referens: Englund, L-E. 2013a. Källor och källkult. *I Varend och Sunnerbo*. 2014:1. Årgång 55. Växjö.

3e. Sveriges största odlingsröse?

I artikeln räknas det på volymer, hur många stenar det kan finns i röset och hur lång tid det kan tänkas ha tagit att anlägga det.

Referens: Englund, L-E. 2014a. Sveriges största odlingsröse? *I Varend och Sunnerbo*. 2014:4. Årgång 55. Växjö.

Odlingsröse på Ekeryds ägor.

3f. Gravfältet vid hembygdsgården.

Gravfältet har utsatts för en del plundring och skadegörelse. Artikeln redogör för arkeologiska undersökningar som företogs när kyrkogården utökades på 1940-talet.

Referens: Englund, L-E. 2015a. Gravfältet vid hembygdsgården. *Väckelsångsboken* 2015. Tingsryd.

3g. Väckelsågs gamla kyrka.

I artikeln redogörs för den arkeologiska undersökningen som Anita Liepe och Karl Johan Krantz från Smålands museum genomförde 1976. Vidare diskuteras kyrkans utseende utifrån andra historiska källor.

Referens: Englund, L-E. 2015b. Väckelsågs gamla kyrka. *Väckelsångsboken* 2015. Tingsryd.

3h. Vandrande åkrar.

Uppsatsen är en repris på 13b.

Referens: Englund, L-E. 2015c. Vandrande åkrar. *Väckelsångsboken* 2015. Tingsryd.

3i. Brinnande bränder och rykande rök.

Titeln på artikeln har hämtats ur Konga härads dombok och den handlar om svedjebruket i Rävemåla och svedjebrukets eventuella koppling till skogarnas odlingsrösen. Artikeln tas med här eftersom svedjebruket har varit ett påtagligt inslag även i Väckelsågs socken.

Referens: Englund, L-E. 2016. Brinnande bränder och rykande rök. *I Varend och Sunnerbo*. 2016:2. Årgång 57. Växjö.

3j. Hembygdens skyltar.

I takt med att inventeringen fortskridit har fler och fler skyltar (torpskyltar, fornlämningskyltar och pekarskyltar) uppdagats som saknas, som gått sönder, som skadats, som blivit dolda av uppväxande träd och buskar.

Referens: Englund, L-E. 2017c. Hembygdens skyltar. *I Varend och Sunnerbo*. 2017:3. Årgång 58. Växjö.

3k. Fossil åkermark.

Ännu en gång hamnar röjningsrösen i fokus. Här redogörs kort för forskning om röjningsröseområden, om dagsläget i inventeringen och om tolkningar baserade på dateringar som börjat förändra vår syn på röjningsrösenas ålder och sammanhang.

Referens: Englund, L-E. 2018. Fossil åkermark. *I Varend och Sunnerbo*. 2018:1. Årgång 59. Växjö.

3l. Fornvandring med SPF och några funderingar kring den omarbetade kulturmiljölagen.

I artikeln berättas om en vandring med SPF 2018 till fornminnen i Väckelsång. Artikeln tar också upp problem som uppkommit på grund av ändringar i kulturmiljölagstiftningen. Hur fornlämningar före

2014 mist sin fornminnesstatus och hur förvirring uppstått kring frågan om dateringar i förhållande till det nya åldersrekvisitet som säger att lämningar som bevisligen är äldre än 1850 är fornlämningar. Referens: Englund, L-E. 2019a. Fornvandring med SPF och några funderingar kring den omarbetade kulturmiljölagen. *I Varend och Sunnerbo*. 2019:1. Årgång 60. Växjö.

SPF besöker ett gravröse.

3m. Byordning och åldermannasyn.

Texten baseras på Fabian Karlsson handskrifter och jämförelser görs mellan situationen på äldre lantmäterikartor och dagens situation angående bortodlade odlingsrösen.

Referens: Englund, L-E. 2019b. Byordning och åldermannasyn. *I Varend och Sunnerbo*. 2019:2. Årgång 60. Växjö.

3n. Varendsforns sjöns utlopp i Väckelsång.

Utifrån geologiska data och kartor förs en diskussion om hur naturliga och konstlade sänkningar av Fornåsnen påverkade utlopp samt mark- och sjöförändringar i socken i postglacial tid, ställt i förhållande till stenåldrens bosättningsspår.

Referens: Englund, L-E. 2019c. Varendsforns sjöns utlopp i Väckelsång. *I Varend och Sunnerbo*. 2019:3. Årgång 60. Växjö.

3o. Kolbottnar i register och verklighet

Artikeln anknyter perifert till inventeringen i Väckelsång. Kolbottnarna har behandlats styvmoderligt i den statliga fornminnesinventeringen, med hänvisning till deras antal, ringa betydelse och brist på tid, men deras situation behöver belysas.

Referens: Englund, L-E. 2017a. Kolbottnar i register och verklighet. *I Varend och Sunnerbo*. 2017:4. Årgång 58. Växjö.

3p. Kulturmiljövården och kolbottnarna.

Artikeln i 13o byggs ut och fördjupas.

Referens: Englund, L-E. 2017d. Kulturmiljövården och kolbottnarna. *Med Hammare och Fackla*.

Utgiven av Sancte Örijens Gille. Stockholm 2018.

3q. Fossila åkrar. Opublicerat manus.

Fossil åkermark – ådersbestämningar och åldersrekvisit

Följande diskussion utgår från ett pågående forskningsprojekt, i huvudsak en ny forn- och kulturminnesinventering i Väckelsångs socken, Kronobergs län, där betoningen främst ligger på röjningsröseområden, så kallad fossil åkermark alternativt fornåkrar.

Lagstiftning och tolkningsstöd

Kulturmiljölagen (KML) uttrycker bland annat: *Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. För att automatiskt skyddas av lagen ska lämningen vara tillkommen före 1850.*

Enligt Riksantikvarieämbetets lämningstypslista som gäller från och med 2014-07-03: **Fossil åker**, *definition: Varaktigt övergiven åkermark, formad genom äldre tiders brukningsmetoder. Kommentar: Med "fossil" avses en i terrängen synlig övergiven fas i odlingslandskapets framväxt. Åkermarken kan begränsas av t.ex. hak, terrasskanter eller diken. En svedja är ett specialfall av fossil åker i och med att inga (tydliga) former uppstår. Svedjor är normalt omöjliga att se med blotta ögat. Avgränsningar kan oftast ske endast med hjälp av en äldre lantmäterikarta eller efter en arkeologisk undersökning...* (texten fortsätter angående bandparceller och dylikt). **Område med fossil åkermark**, *definition: Lokal med olika typer av åkerbrukets lämningar. Kommentar: Termen används för områden där lämningar av fossil åker är den dominerande lämningstypen men inom dessa områden kan även t.ex. lämningar efter hägnadssystem förekomma. Antalet lämningar måste vara minst två och avståndet mellan lämningarna ska inte överstiga 20 meter. Ingående lämningstyper: Hägnad, Fossil åker, Röjningsröse. Antikvarisk bedömning Rekommendation: Fornlämning. Kommentar: Se antikvarisk bedömning för den ingående lämningstypen Fossil åker.*

Inventeringar

Den första fornminnesinventeringen i Väckelsång genomfördes 1949. Vid den tiden hade Riksantikvarieämbetet inte börjat uppmärksamma fossila åkrar. Första gången röjningsröseområden registrerades i socknen var 1998, i samband med det så kallade Landskapsprojektet, som berörde socknens nordvästra del, inom säteriet Lidhems domäner. 2001 genomfördes Riksantikvarieämbetets andra inventering och efter avslutad fältsäsong hade sammanlagt 100 röjningsröseområden antecknats. Under den nu pågående projektinventeringen har antalet antecknade röjningsröseområden skjutit iväg till cirka 500.

Kunskap om fossila åkrar växer fram

Redan under den första fornminnesinventeringen, på 1960-talet, registrerades fossil åkermark i Riksantikvarieämbetets analoga fornminnesregister. I fokus då var jämtländska ödesböl, det vill säga gårdar som övergavs i samband med digerdöd och agrarkris i mitten av 1300-talet (Gren 1985, s. 231

ff). På 1970-talet uppmärksammades stensträngssystem i Östergötland (Baudou 1973; Klang 1981, s. 53 ff). I slutet av 1970-talet diskuterades svårigheterna med bedömning och registrering av röjningsrösen samt i vilken mån de över huvud taget skulle registreras i inventerings-sammanhang (Klang & Selinge 1978). I spåren av fornminnesinventeringarna på 1980-talet följde kulturgeografer som till en början koncentrerade sig på fossil åkermark med olika men sammansatta former, främst parcellindelade åkrar avgränsade med sten- och jordvallar och i sammanhang med forngravar. Det senare eftersom det antogs att fornåkrarna var lika gamla som de förhistoriska gravarna. Fossil åkermark som enbart bestod av röjningsrösen markerades med svart tusch på fotokoncepten av inventerarna, utan beskrivningar, och i mån av tid. "I mån av tid" innebar att inventeringarna resultatmässigt blev mycket ojämna.

Odlingsröse i röjningsröseområde på säteriet Lidhems marker.

Inventerings-säsongen 1986 genomfördes ett mindre antal pilotprojekt med syftet att få ett bättre grepp om fossila åkrar, inte minst dateringsmässigt (Norman 1986, s. 97 ff; Gren 1986, s. 73 ff; Tollin 1986, s. 53 ff). Det antogs att även röjningsrösen kunde ha anlagts samtidigt med de stenbyggda forngravar som inte sällan fanns i närheten. Inom ramen för projekten karterades hela områden noggrant, ¹⁴C-dateringar bekräftade hypotesen om samtidighet och under ett av Riksantikvarieämbetets platsledarmöten, i Nässjö hösten 1986, beslöts att så kallade hackerörsområden (hackerör: låga, synbarligen nersjunkna, flacka röjningsrösen med likstort stenmaterial av mansbörd) kunde accepteras som fornlämningar om det låg forngravar i eller i omedelbar anslutning till områdena samt att dessa skulle prioriteras från och med fältsäsongen 1987. Senare beslutades att även röjningsröseområden av hackerörstyp, utan kontakt med forngravar eller

andra förhistoriska lämningar, skulle få sin antikvariska status höjd från kulturlämning till fornlämning (Norman 2013, s. 7 ff). Till en början gjordes detta mycket selektivt, men från 1992 i betydande omfattning (Gren 1992; Gren 2003, s. 7 ff).

Undersökningar som igångsattes vid denna tid bekräftade den antagna bilden, det vill säga att det fanns ett rumsligt samband mellan röjningsrösen och förhistoriska gravar (gravrösen och stensättningar). Dessutom visste man sedan tidigare att bosättningsspår emellanåt påträffades mellan gravarna när markens övre skikt mellan dem banades av i arkeologiska sammanhang. Småningom beslutades även att undersökare skulle bana av ytor mellan röjningsrösen för att eftersöka bosättningsspår. Förfarandet blev under många år vägledande i länsstyrelsernas handläggning av beslut enligt den dåvarande kulturminneslagen (KML).

Dessa schaktdragningar gav långt ifrån alltid det förväntade resultatet.

Det visade sig att hackerören inte alltid hörde hemma i bronsålder eller äldre järnålder, som pilotundersökningarna 1986 hade visat. En annan dateringsbild började efterhand växa fram. Idag konstateras att sentida, efterreformatoriska dateringar dominerar. För Jönköpings län slogs fast 2015 vid en sammanställning över samtliga till dess gjorda ¹⁴C-dateringar att cirka 70 procent av dem tillhör historisk tid (Engman et al 2015, s. 62). Tendensen i Kronobergs län är densamma om än inte lika tydlig, vilket till del beror på att ett stort antal dateringar gjordes inom ett arkeologiskt projekt – den nya sträckningen av E4 i anslutning till Lagandalen, genom folklandet Finnvedens centrala delar.

Antikvarisk hantering

Som arkeologihandläggare på Länsstyrelsen i Kronobergs län erbjöds flera tillfällen att besöka röjningsröseområden inför beslut enligt KML. Inte sällan restes frågetecken kring varför en betydande andel röjningsröseområden hade betecknats som fornlämning. Påfallande ofta iaktogs utseendemässigt tämligen unga röjningsrösen och inget annat, som närhet till forngravar, hållristningar eller ålderdomliga ortnamn som kunde styrka den erhållna antikvariska statusen.

Fredrik Engman har gått igenom det digitala fornminnesregistret (FMIS) och konstaterar att den högsta andelen, närmare 85 procent, R-markerade fornåkrar finns i Kronoberg (2013, s. 65 ff), det vill säga cirka 15 procent har bedömts som kulturhistoriska lämningar. Detta kan jämföras med 60 procent för Skåne. För övrigt ligger andelen R-markerade fornåkrar på 40 procent. Engman frågar sig vad det beror på, varför andelen R i Kronoberg är så hög: på generösare bedömningar eller på att Kronoberg hörde till de sista länen som om- och nyinventerades? Sannolikt kan svaret sökas i båda antagandena.

Riksantikvarieämbetet lade som bekant ner fornminnesinventeringen efter fältsäsongen 2002. Av Riksantikvarieämbetets sammanfattning över säsongen 2001, som inkluderar Väckelsångs socken, framgår att en särskild satsning på röjningsröseområden genomfördes i Kronoberg (Tronde & Holmgren 2002, s. 5). Arbetet bestod främst i, vad avser röjningsröseområdena, att avgränsa dem. Uttryckligen sades redan tidigare från Riksantikvarieämbetet att tid för att söka efter eventuella gravrösen inne i röjningsröseområdena saknades (Jensen & Jönsson 1997, s. 28).

Anläggningstid och brukningstid

För att automatiskt skyddas av lagen ska lämningen vara tillkommen före 1850, står det i KML. Observera ordet tillkommen. Detta innebär att i princip alla röjningsröseområden är fornlämningar,

måhända även övergivna åkrar och mossodlingar, eftersom man på goda grunder kan anta att dessa började anläggas, tillkom, före 1850. Som ¹⁴C-dateringar och morfologi pekar mot anlades en betydande del av röjningsröseområdena under perioden 1500-1850. En bebyggelseåterhämtning påbörjades under medeltiden efter digerdöd och agrarkris. Torparepoken började nå sitt slut omkring 1850, och föll definitivt efter nödåren 1868-1869, och följdes av torpnedläggelse, emigration, industriell utveckling (ett betydande antal bond- och torparsöner tog anställning som rallare) samt inflyttning till städerna. Givetvis brukades vissa åkrar även efter 1850 men detta saknar betydelse enligt lagtext och lämningstypslista. Tidpunkten för när torpen i Väckelsång anlades kan delvis följas i husförhörslängderna. Endast ett tjugotal torp omnämns i den första husförhörslängden, 1729. Hembygdsföreningen har gjort ett gediget arbete med att kartlägga och skylta torpplatser. Socknen har haft cirka 150 torp och backstugor varav några finns kvar och brukas som sommarbostäder.

De första jordbrukarna kom till Väckelsång på stenåldern och var de första att lägga sten i rös. En del av dessa stenar av mansbördla hamnade i gravrösen med hällkistor, senare i rösen och stensättningar. Det kan vara tomt på röjningsrösen nära ett gravröse vilket bör tyda på att röjningsröseområdet tillkom före den första begravningen. Det finns också gravrösen i lägen där inga röjningsrösen förekommer. I Väckelsång är typiska yngre järnåldersgravar sällsynta. Några höggravfält finns men gravfattigdom och ett mindre antal ålderdomliga ortnamn pekar mot en nedgång i bebyggelseutvecklingen under yngre järnålder, som inte tog fart igen förrän trälar började frigges, huvudsakligen efter 1300-talets agrarkris, om vilket några ortnamnstyper skvallrar, framför allt de som slutar med suffixet -måla (Brink 2012, s. 205 ff). Andra vanliga ortnamnsuffix i Väckelsånga socken är -torp, -ryd och -hult.

När lyckor (jfr lyckta dörrar: stängt/stängslat område) började anläggas är oklart men de påträffas ofta i röjningsröseområden. Lyckor omges idag av stenmurar men började sannolikt som svedjor. Idag förstås en utmarksåker med begreppet lycka. En del av dem har utvecklats till boplatser i marginalområden med namn som Mårslycke, Korpalycke, Olofslycke med flera.

Stenröjning i äldsta tid gjordes antagligen efter att marken hade svedjats då rötter och rottrådar var avbrända, troligen med hjälp av hacka. Större block verkar inte ha avlägsnats från åkern förrän långt senare, med tanke på deras placering ovanpå stenmurar, först med stenhjättar på tre ben, senare med stenvagnar.

Svedjor utgör ett speciellt antikvariskt problem, eftersom de är svåra att se och avgränsa i fält. Forskare är inte överens huruvida röjningsrösen lades upp på svedjor. Hypotesen, stenröjning på svedjor, har både motståndare (Myrdal 1985, s. 54; Höglin 1997, s. 31) och förespråkare (Franzén 2015). Konkreta beskrivningar av stenröjning på svedjor är ovanliga men förekommer. Den sörmländske folklivsupptecknaren Gustav Ericsson beskrev på 1830-talet, baserad på egen erfarenhet, hur svedjandet gick till: *”Mindre stubbar och stenar uppbröts genast med järnstören, men de större fick alltid vara första året. Men då dessa äntligen skulle brytas, så måste luna och bröte begagnas. Var någon sten för stor att bryta så togs den till stam för ett rös och där sammanplockade man all flyttbar sten, varefter de fick ligga i mansåldrar och kvarligger ännu tätt bredvid varandra, helst på sådan jord som ej är egendom”* (Hellquist 1989, s. 4).

Erfarenheterna från projektinventeringen är blandade. Bortsett från Brånatorp saknas säkra ortnamnsbelägg för svedjor i Väckelsång. Runt gården Brånatorp finns det gott om röjningsrösen. I Lantmäteriets kartakter från stor- och laga skiften är svedjorna talrika, för att inte säga mycket talrika. Besök på ett antal kartsvedjor ger ett splittrat intryck. Ibland påträffas röjningsrösen, ibland inte. En tendens i studerat material är att förmodat unga svedjor, som fortfarande representeras av namn på ekonomiska kartan, saknar röjningsrösen, medan röjningsrösen allmänt sett och på sannolikt svedjad mark är mycket vanliga. Det talas om jordhunger i äldre litteratur och med tanke på att nästan varje odlingsbar fläck i Väckelsång bär odlingsrösen så anas att det var brist på odlingsbar mark, åtminstone åren 1700-1850 då hemmansklyvningen fortskred och torpen nyetablerades i ökande takt. Detta innebar att rotationen blev kort, för kort, och därmed avkastningen otillräcklig. Det kunde gå endast 20 år mellan svedjorna på samma fläck. 30-40 år var det normala för god avkastning. Stenröjning på svedjor med kort rotationstid kan möjligen förklaras med att den odlingsbara ytan ökade. En enkel investering bonden/torparen kunde göra, när rötter och rottrådar var avbrunna, om denne visste att han skulle återkomma fler gånger under sin livstid. Med tanke på att betydande delar av stenarna i röjningsrösen är mycket små plockstenar, stora som knytnävar, var det en syssla som kunde skötas av barn. En stor del av svedjebruket är bevisligen ungt, men, svedjor kan vara mycket gamla, särskilt när vi talar om och avser en första tillkomsttid.

Svedjor går vanligen under namnen brånar eller fällor. Med rödsleskog avses den skog som småningom skulle bli en svedja. I Väckelsång kallades svedjandet rösbränning eller stubbafälla. Efter att fällan var bränd och hackad på våren, efter huggningen året före, kallades den bråne (Karlsson 1937).

Projektinventeringen

I skrivande stund är inventeringen genomförd till stor del och några slutsatser kan dras. De av Riksantikvarieämbetet registrerade röjningsröseområdena blev åtta gånger av tio större, ibland väsentligt större. Erfarenheterna från arbetet på länsstyrelsen pekade mot att det inte var helt lätt att tillämpa den kronologiska indelning som föreslagits i boken *Fossil åkermark* (Gren 1997) som brukades som nomenklatur av inventerande arkeologer (Magnusson 2009, s. 16). Röjningsrösen indelas i hackerör (fornlämning), medeltida röjningsrösen (fornlämning) och torparrösen (kulturhistorisk lämning, dvs inte fornlämning). Inga principiella invändningar görs mot tredelningen, men som sagt, den visade sig efterhand vara svår att tillämpa i fält.

Tre generationer stenröjning i Ekeryd. I förgrunden ett röjningsröse i mindre röjningsröseområde som blev över när åkermarken fick räta linjer i samband med omställning inom jordbruket. Stenmuren med stora block byggdes på när åkermarken började bearbetades maskinellt. Det stora vällagda röjningsröset som skymtar ute i åkern har byggts på under mycket lång tid, troligen från 1400-talet och framåt. Gården Ekeryd, som var säteri under en tid, omtalas i Trolles jordebok 1453.

Den medeltida typen avsåg röjningsrösen som kunde kopplas till de relativt nyetablerade gårdar som övergavs i samband med digerdöden på 1300-talet och påföljande agrarkris. För Väckelsångs del är det oklart om den typen har någon representant över huvud taget. Det är också oklart om dessa tidsbundna röjningsrösen har utseendemässig särprägel, är lätta att skilja från övriga typer. Det är också svårt att skilja de båda andra typerna åt. Inom samma områden kan båda typerna iakttagas, dels de flacka hackerörslignande, dels de toppiga torparröslignande, därtill röjningsrösen i en glidande skala mellan de antaget äldsta och de yngsta rösetyperna. Detta kan förstas skyllas på lång brukningstid men som argument för fornlämningsstatus räcker inte det, vilket också senare har bekräftats av de tidigare nämnda ¹⁴C-dateringarna. I Väckelsångs röjningsröseområden är inslaget av plockstenar mycket vanligt. Sådana förväntas inte uppträda i hackerör. I arkeologisk litteratur, från senare delen av 1980-talet och tidigare delen av 1990-talet, nämns kraftig övermossning som ett ålderdomligt inslag, och därmed stärkande för hypotesen fornlämnning. Projektet har haft "förmånen" att inventera efter stormarna Gudrun (2005) och Per (2007) som skapade både många och stora hyggen. Hela åtta årsavverkningar skog föll i Kronobergs län den 8 januari 2005 och många röjningsröseområden drabbades. I delar av områden där skogen står kvar ser röjningsrösen ut som om de vore mycket gamla; kraftigt övermossade med otydligt utjämnade former och med oklart innehåll. I den del av samma område som ligger ute i hygget, där mossa dött och torkat bort, ser röjningsrösen ut att vara unga; nakna, upplagda på jordfasta block, blandat stenmaterial med stort inslag av plockstenar och de ser inte ut att vara nersjunkna i marken. Nersjunkna, brukar också anföras som kriterium på ålderdomlighet.

Till saken hör även att ett stort antal röjningsröseområden ligger i eller intill torp och torplämningar, vilket man kan ha i åtanke eftersom den ordinarie fornminnesinventeringen 2001 inte hann med att besöka de inventerade områdenas inre delar och därmed inte kunde fastställa eventuella rumsliga samband.

Projektinventeringen har även omfattat övergivna åkrar och övergivna mossodlingar. I gruppen övergivna åkrar ingår lyckor och åkrar som är omgivna av stenmurar. En stor del av dessa brukades så sent som 1949, enligt ekonomiska kartan, andra var nerlagda innan dess. De yngsta har stora stenblock med borrhål i, lagda ovanpå de handplockade stenarna i stenmuren, tydande på maskinellt åkerbruk på 1900-talet. En del av dessa övergavs efter 1949 men har, i en del fall, kommit att ingå i Riksantikvarieämbetets R-markerade röjningsröseområden. Som tidigare nämnts ligger de övergivna åkrarna i regel inom röjningsröseområden, i de bästa partierna och torde vad gäller ursprungligt brukande höra till området äldsta delar. Drygt 670 före detta åkrar har hittills antecknats.

Mossodlingar kan i princip också vara fornåkrar eftersom en inte oansenlig del av dem anlades under 1800-talets första hälft, med början omkring 1820 då bidrag för mossarnas avvattnings kunde erhållas från hushållningssällskapet, som i Kronobergs län bildades 1814 (Gustafsson 1998, s. 9 ff). Somliga brukas fortfarande men de allra flesta är övergivna och beskogade, vanligen naturligt igenväxande eller besådda med gran. En stor andel av dem brukades 1949. Knappt 150 övergivna mossodlingar har hittills antecknats.

Röjningsröse med stor andel plockstenar.

Rösen försvinner

Gravrösen har försvunnit helt eller blivit urplockade, vilket framgår vid närstudium av äldre handlingar och kartor. En del gissningsvis urplockade rösen har registrerats i FMIS som stensättningar med kantvall. Behovet av grus till vägar ledde till uppfinningen stenkross. Tack och lov gjorde deras otymplighet att enbart rösen i vägarnas närhet drabbades, vilket var illa nog. Detta missbruk av vårt kulturarv var som värst under det tidiga 1900-talet men det skulle dröja till 1928 innan det blev synligt i arkivalier för Väckelsång. Då kallades arkeologen Knut Kjellmark till Svenstorp för att genomföra efterundersökning av en hällkista, som blivit synlig när överbyggnaden av stenar gått i stenkrossen (Kjellmark 1928). 1930 besiktigade Kjellmark Markalyckeröset på Styragårdens ägor, ett 3 m högt och 30 m i diameter stort gravröse, socknens största och vackraste, med anledning av att vägmästaren önskade omvandla röset till väggrus. Den gången blev det stopp direkt. Kjellmark ansåg

att man kunde ta stenar från stenmurar eller odlingsrösen istället (Kjellmark 1930). Sammanlagt har ett femtontal stora rösen, förmodligen gravrösen, förvandlats till väggrus. Huruvida stenmurar och röjningsrösen fick gå i stenkrossen saknas det skriftliga belägg för.

... dessa historier ha förvandlats allt efter olika tiders insikt och smak och behov, precis som hållkistor brukats till soplårar och gravrösen lags på vägarna efter genomgången behandling i stenkrossen (Wägner 1939).

I bystämmoprotokoll från Boaryd framgår att bönderna arbetade hårt under tidigt 1800-tal med att rensa åkrarna från sten och odlingsrösen. Ett exempel kan illustrera böndernas flit:

Som åboen Måns Jonsson i Boaryd har upptagit 4 Röhr i år till den delen Som han äger har han upptagit En summa av 70 st Röhr samt 2000 stenar som äro uptagna i åkerjorden.

Uppgiften återges i en handskrift av hembygdsforskaren Fabian Karlsson, Boaryd, som studerat samtliga bystämmoprotokoll åren 1816-1920, som alla finns bevarade. Ovanstående citat från åldermannens protokoll kan dateras till cirka år 1820 (1941).

Något som det också saknas skriftliga belägg för men som nämns av bönder i socknen är att odlingsrösen, i samband med jordbrukets mekanisering, kördes ut på isarna för att sjunka till botten om våren.

Flera sagesmän har vittnat om att man tog stenar från stenmurar och röjningsrösen vid grundläggning av hus inne i samhället, som växte snabbt när järnvägen Växjö-Tingsryd drogs förbi. Efter grävning av källargropar lades ett lager stenar i botten, som dränering, innan bottenplattorna göts.

Hur många odlingsrösen som lagts upp i stenmurar kan man ana sig till. Det finns åtskilliga kilometer stenmur i Väckelsång, runt gårdar, runt övergivna som nuvarande åkrar och i ägo gränser. Bitvis är murarna så stora att man bör kunna räkna med att en löpmeter stenmur motsvarar ett normalstort röjningsröse och då avses endast den synliga delen. För att stenvuren inte skulle rasa, stå emot frostens skadeverkningar, så grävdes stenvurarnas bottnar ner till frostfritt djup.

Projektinventeringens strategi

Strategin i projektinventeringen blev, med hänvisning till det ovan konstaterade, att gå tillbaka till det tidigare beslutet, det vill säga fornlämning om röjningsröseområdet innehåller eller ansluter till forngravar, hållristningar och/eller ålderdomliga ortnamn. Annars är bedömningen kulturhistorisk lämning, det vill säga inte fornlämning. Betydelsen av röjningsrösenas utseende har tonats ner, sammanhanget de befinner sig i har uppgraderats. Följande dessa principer framkallas en helt annan bild av deras antikvariska status, som också kan ses mot bakgrund av deras kraftigt ökade antal.

Inventeringen 2001 frambringade 100 röjningsröseområden i Väckelsång, nästan samtliga betecknades som fornlämningar. Med de kriterier som projektet använt, som anses vara rimligare, bör cirka 20 av dessa behålla sin fornminnesstatus. Övriga 80 områden bör få ändrad status till kulturhistorisk lämning. I projektinventeringen har cirka 450 röjningsröseområden antecknats, inklusive de tidigare 100. Däremot har inte röjningsrösen antecknats som ligger i nuvarande betesmark, uppskattningsvis ett femtiotal, vilket ångras i efterhand. Det är inte sannolikt att dessa betesmarker kommer att återgå till åkermark. Av de nytillkomna röjningsröseområdena är ytterst få

troliga fornlämningar, enligt här använd princip. Av cirka 500 röjningsröseområden som nu är kända kan cirka 20-40 stycken försvara en åsatt fornlämningsstatus enligt det äldre kriteriet, vilket således medför att bara fem-åtta procent av röjningsröseområdena i Väckelsång skulle uppnå fornlämningsstatus. Osäkerheten kommer av begreppet ”i anslutning till”, det vill säga hur långt ifrån en forngrav kan ligga för att anses tillhöra röjningsröseområdet.

Väckelsång ligger huvudsakligen, utom dess nordligaste del, utanför folklandet Varend. Andelen röjningsröseområden med fornlämningsstatus bör rimligen öka ju närmare folkländernas centrala delar man kommer. Åtminstone ursprungligen. En hög sentida uppodlingsgrad i stads- och byexpansiva miljöer gör dock att många gamla röjningsrösen har förflyttats till vår tids stenmurar. Åkern har bearbetats maskinellt och spår efter den gamla åkern har raderats.

Det var ett rimligt beslut, mot bakgrund av vad arkeologerna trodde sig veta i slutet av 1980-talet, att låta ”hackerörslänkande” röjningsrösen bli fornlämningar. Den samlade kulturmiljövården hade heller inte vetat vad den vet idag om röjningsrösen i allmänhet, om så inte blivit fallet. Däremot kan man idag hävda, på goda grunder, att beslutet blev alltför vidlyftigt och borde ändras.

Brister i FMIS

Det fornminnesregister kulturmiljövården idag förlitar sig på vid beslutsfattande på landets länsstyrelser har stora brister. Ökande kunskaper, fördjupad förståelse för arkeologiska och historiska sammanhang samt moderna analysmetoder har gett oss ett expansivt fornminnesbegrepp. Berättelsen om fornåkrarna är belysande. Den första inventeringsomgången, 1938-1977 gav oss huvudsakligen gravar, kyrkoruiner, borgar, runstenar och andra monumentala fornlämningar. Den andra inventeringsomgången, 1977-2002, gav oss exempelvis industriminnen, stenåldersboplatser, bytomter samt fornåkrar, de sista främst i dess senare del. Över tid har ett mycket ojämnt register skapats. I de tidigt reviderade länen förekom ingen inventering av fornåkrar, senare svartuschades fornåkrar på fotokoncepten men inga beskrivningar upprättades. Efter 1986 blev det mer allmänt att registrera fornåkrar, till en början om de knöt an till forngravar, senare utan anknytning till gravar och efter 1992 som prioriterad fornlämningstyp, och med näst intill hundra procentig utdelning av run-R i Väckelsång. Det finns således goda skäl anta att bedömningarna blev generösare med tiden. Registerposterna i FMIS, angående representativitet och antikvarisk status, är inte jämförbara över tid och plats.

Exempel på före detta åkermark som 2016 användes till bete. Tillhörde ursprungligen ett soldattorp i Söftesmåla.

Å andra sidan började andelen R-markerade fornåkrar minska i samband med Skog och Historia-inventeringarna och utredningsinventeringar för vindkraftsetableringar som genomförts efter att Riksantikvarieämbetet lade ner sina inventeringar. I Väckelsång har tretton fossila åkrar i form av röjningsröseområden noterats i samband med vindkraftsutredningar, varav sex bedömdes som fornlämningar (R), sex som övrig kulturhistorisk lämning (ökl) och en bevakning. I princip en halvering av fornlämningsfrekvensen. I grannsocknen Södra Sandsjö där både Skog och Historia verkat och vindkraftsutredningar företagits är läget än tydligare. Här har tillkommit 24 R, 46 ökl och två bevakning. Efter en tid med inflation i fornminnesförklaring av röjningsröseområden och utdelande av run-R börjar inventeringarna återgå till ett, vad undertecknad skulle kalla, rimligare läge.

Röjningsröse i Ekeryd, kanske Sveriges största. Storlek cirka 100x50 m och 2-4 meter högt. Sannolikt påbyggt under 600 år men inte fornlämning enligt kulturminneslagen, möjligen enligt nya kulturmiljölagen.

Åldersbestämningar och åldersrekvisit

Det har visat sig vara mer vanskligt än vad man tidigare antagit att bedöma åldern på ett röjningsröse eller ett röjningsröseområde. Det har ökade insikter om rösenas morfologi och sammanhang visat, stärkt av en lång serie ¹⁴C-dateringar. Var lämnar det oss i förhållande till det åldersrekvisit som var den stora nyheten i nya kulturmiljölagen som tillkom 1 januari 2014? I FMIS möts man av en brasklapp i rätt typsnitt: *Viktig information! Antikvarisk bedömning kan vara inaktuell p.g.a. den nya kulturmiljölagen.* Vad det betyder är oklart för de flesta, inklusive undertecknad, eftersom det kan slå åt båda håll. Uppdatering lär pågå men ännu efter fyra år ser vi inget resultat av det arbetet. Projektet har landat i åsikten att man kan ha, och bör ha, principiella invändningar mot att en trivial lämning är fornlämning, även om det kan beläggas att den "tillkommit" före 1850.

Med åldersrekvisitet dras röjningsröseområdena in i lagstiftningen på ett sätt som skapat frågetecken och förvirring hos allmänheten och på landets länsstyrelser. Beslut om utredning och undersökning av röjningsröseområden på sydsvenska höglandet bör endast fattas om kunskapsutbytet minst förväntas motsvara kostnaden. Den avvägningen är svår men måste göras av den antikvarie som har att fatta beslutet. Annat är knappast försvarbart. Behövs arkeologi i

utmärksområden med torparrösen om dessa kan antas vara relativt sentida? Var det klokt att sätta en strikt gräns vid 1850, med den inkapsling av handlingsfrihet för beslutsfattare som följer av förutsättningen?

Slutsatser

Det sammanhang röjningsrösen ligger i bör tillmätas större betydelse än deras morfologi med tillhörande schablonmässiga tidsbestämning. När gravarna är förhistoriska bör även röjningsrösen vara det. Om torpen är anlagda i historisk tid, vilket de allra flesta är, bör även röjningsrösen vara det. Givetvis måste man räkna med undantag från regeln, men i princip, som argument kan det duga inför eventuell, alternativt utebliven, fornminnesförklaring.

Den som är kunnig i kulturmiljölagstiftningen hävdar måhända att alla lämningar äldre än 1850 är fornlämningar. Det betyder att 500 röjningsröseområden i Väckelsång är fornlämningar eftersom man på goda grunder kan anta att samtliga började anläggas, *tillkom*, före 1850, även torparrösen och mossodlingarna. Det förefaller tveksamt om lagstiftaren, med det nya åldersrekvisitet 1850, kunde förutse konsekvenserna av lagändringen, eller hade kunskap om bristerna i FMIS. Lagstiftaren hade tillgång till ett ofullständigt underlag.

- Uppskattningsvis, och baserat på erfarenheter från Kronoberg och Väckelsång, är bara 20-25 procent av alla röjningsröseområden på sydsvenska höglandet karterade, beskrivna och infogade i FMIS.
- Datering av röjningsrösen enbart utifrån utseende är mycket osäker.
- Övermossade röjningsrösen i skogsmark ger ett ålderdomligt intryck, nakna röjningsrösen på hyggen ger ett ungt intryck.
- Röjningsrösen förekommer inte bara i höjdlägen, de finns i alla odlingsbara lägen.
- Röjningsrösen förekommer alltid intill torp och torplämningar, mera sällan vid nutida gårdar och byar, där de är upplagda i stenmurar.
- Röjningsröseområden intill torp bör bara undantagsvis vara äldre än torpets anläggningstid.
- Röjningsröseområden, åtminstone vissa, kan ha anlagts i samband med svedjebruk.
- Röjningsröseområden är vanligen 2-5 hektar stora, undantagsvis större än 20 hektar eller mindre än 2 ar.
- Utdelningen av run-R har varit alltför generös i Kronoberg, åtminstone i delar av länet.
- Röjningsröseområden är inte alltid arkeologiskt intressanta, däremot bör de inventeras och kartläggas eftersom de är agrarhistoriskt intressanta.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Franzén, Å. 2015. Nu är det bevisat: Svedjande + röjningsrösen = sant!

<https://arkeologijonkoping.wordpress.com/2015/08/03/nu-ar-det-bevisat-svedjande-rojningsrosen-sant/>

Gren, L. 1992. *Röjningsrösen i Sydsverige*. PM 1992-07-01. Riksantikvarieämbetet, Fr-Syd. Karlskrona.

Karlsson, F. 1937. *Svedjebuket*. Handskrift i Lunds Universitets folkminnesarkiv.

Karlsson, F. 1941. *Bystämman*. Handskrift i Lunds Universitets folkminnesarkiv.

- Kjellmark, K. 1928. *Berättelse över efterundersökning av hällkista i Svenstorp, Väckelsågs socken*. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Handskrift. Diarienummer 3029/1928. (Idag i Antikvariskt Topografiskt Arkiv.)
- Kjellmark, K. 1930. *Rapport över besiktning av Styragårdsröset*. Handskrift. Diarienummer 3088/1930. (Idag i Antikvariskt Topografiskt Arkiv.)
- Klang, L. & Selinge, K-G. 1978. *Dokumentation av odlingsrösen*. Riksantikvarieämbetet. PM 1978:10. Stockholm.

Tryckta källor och litteratur

- Baudou, E. 1973. *Arkeologiska undersökningar på Halleby*. Stockholm.
- Brink, S. 2012. *Vikingarnas slavar. Den nordiska träldomen under yngre järnålder och äldsta medeltid*. Aberdeen.
- Engman, F. 2015. Vad är det vi registrerar, hur och varför? – om inventeringar, avgränsningar och bedömningar. *Agrarlämningar i det nutida samhället. Vad har gjorts och hur går vi vidare med undersökningar, värdering och handläggning av agrara lämningar? Jass 5*. Jönköping.
- Engman, F., Lorentzon, M. & Vestbö Franzén, Å. 2015. *Odling och markutnyttjande. Syntesarbete utifrån undersökningar av fossil åkermark i Jönköpings län. JASS:4*. Taberg.
- Ericsson, G. 1830-1840. Åkerbruket och dess redskap omkring 1830-talet. 1 *Arbete och redskap*. Anteckningar för 1830 – 40-talen, utgivna av M. Hellquist. Stockholm 1989.
- Gren, L. 1985. Fossil åkermark – en morfologisk översikt. *Arkeologi Sverige 1982-1983*. Stockholm.
- Gren, L. 1986. Det småländska höglandets röjningsrösen. *Arkeologi i Sverige 1986*. Stockholm 1989.
- Gren, L. 1997. Fossil åkermark. *Fornlämningar i Sverige*. Del 1. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Gren, L. 2003. Röjningsröseområden – en kortfattad forskningshistorisk översikt. Röjningsröseområden på sydsvenska höglandet. *Arkeologiska, kulturgeografiska och vegetationshistoriska undersökningar*. Meddelanden 117. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.
- Gustafsson, K. 1998. "För framtiden en rikligare utkomst". *Jordhunger. Kronobergsboken 1998*. Växjö.
- Höglin, S. 1997. *Agrarhistorisk landskapsanalys. Länsöversikt. Kronobergs län. Landskapsprojektet rapport 1998:1*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Jensen, R. & Jönsson, B. 1997. *1996 års fornminnesinventering i Kronobergs län. Tingsryds och Växjö kommuner*. Rapport Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Klang, L. 1981. Fornminnesinventering och agrarhistoria. *Bebyggelsehistorisk tidskrift 2*. Stockholm.
- Magnusson, G. 2009. Det dokumenterade landskapet. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. Nr 58. Stockholm.
- Myrdal, J. 1985. Medeltidens åkerbruk. Agrarteknik i Sverige ca 1000 till 1520. *Nordiska museets Handlingar 105*. Borås.
- Norman, P. 1986. Röjningsrösen och förhistoriska gravar. *Arkeologi i Sverige 1986*. Stockholm 1989.
- Norman, P. 2013. Hur en kunskap kan växa fram – en berättelse om hur röjningsröseområden kom att betraktas som fornlämningar. *Agrarlämningar i det nutida samhället. Vad har gjorts och hur går vi vidare med undersökningar, värdering och handläggning av agrara lämningar. Rapport från seminariet i Jönköping 17-18 april 2013. JASS:5*. Taberg 2015.

Tollin, C. 1986. Röjningsrösen i södra Sverige. *Arkeologi i Sverige* 1986. Stockholm 1989.

Tronde, B. & Holmgren, P. 2002. *2001 års fornminnesinventering i Kronobergs län. Älmhults och Tingsryds kommuner*. Rapport 2002:1. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Wägner, E. 1939. *Tusen år i Småland*.

4. Bilagor Fabian Karlsson

Mycket i rapporten har handlat om övergivna odlingsmarker, om övergivna åkrar och mossodlingar, om stenmurar och röjningsrösen, om fornåkrar och andra spår efter människors odlarmöda. Den har också försökt diskutera hur en del av dessa spår har påverkat och påverkar gällande kulturmiljölagstiftning. Hur artificiella gränsdragningar kan leda till olika tolkningsbekymmer för kulturmiljövården. Ett extra knepigt problem rör hur vi ser på och uppfattar det gamla svedjebruket. Røjdes sten på svedjeåkrarna eller inte? Vad representerar de många och i vissa fall mycket stora sammanhängande områdena med röjningsrösen i dagens skogar? Forskarna är tämligen oeniga om svedjebrukets påverkan i landskapet och hur svedjeåkrarna ska hanteras ur ett antikvariskt perspektiv. På uppmaning från Folkliksarkivet skrev Fabian Karlsson 1937 om svedjebruket i Boaryd.

4a. Svedjebruket

Av Fabian Karlsson

Dessa uppteckningar rörande svedjebruket har gjorts efter följande personers berättelser:

- Karl Gustav Andersson, Boaryd, född i Boaryd år 1862, död 1937.
- Frans Aug. Johansson, Boaryd, född i Boaryd år 1866.
- Johan Aug. Karlsson, Fiskestad, född i Fiskestad år 1859.
- David Elm, Kobbö, Väckelsång, är född år 1860 i Kåramåla, Nöbbele socken, men han har vistats i Väckelsångs socken nästan hela sitt liv.

Torparen Johan Aug. Karlsson har själv arbetat vid svedjeland. Berättelserna har sammanförts, ty man har i stort sett berättat lika.

Svedjebrukets förekomst i Väckelsång

I Väckelsångs socken har svedjebruk förekommit rätt mycket i äldre tid. Svedjebruk kallas vanligen i trakten för "rösbränning". Innan mossarna odlades, hade man icke mycken odlad jord, varför man vid sidan om det egentliga jordbruket måste ha svedjebruk. Åtminstone 80 procent av skogs- och ängsmarken är rökastad. Vart man går i hagmarken finns små "hackeröå", eller "plockeröå", troligen minnen från svedjebrukets dagar, varför man kan förstå, att hackland och svedjebruk allmänt förekommit.

Ett svedjeland kallas i Väckelsångs socken för en "rösula". De sista rösslorna brändes i socknen i senare hälften av 1800-talen. I Boaryds by brändes så den sista på 1860-talet i Nistingsö på 1870-talet, i Fiskestads, Söftestorp och Väckelsångs byar på 1880-talet. Från Väckelsångs by berättas att torpare ute i "hulten" (utmarkerna) fått ha sina egna små rösslor, så att de kunnat hacka ner lite potatis och sedan så sig litet korn eller råg. På sådana småställen har man ej haft tillgång till kreatursgödsel att göda sin jord, därför har det varit bra för dem att få ha rösula. Vid rösulabränningen har askan fått "klaka" jorden. Sådana små smetfällors storlek har endast kunnat vara några "kappalann" (ett kappaland = en kappe utsäde). Dessa torpare har visst varit de sista som

haft svedjeland i socknen. Torpare har naturligtvis även haft sin lilla fasta åker, den lilla "törpalöckan".

Här och var i skogarna i Väckelsångs socken kan man träffa på gamla kolbottnar och lämningar efter kolarhyddor. Men o kolningen haft något att göra med svedjebruket, det känner man ej. Kolbottnarna eller milplatserna äro så gamla att äldre personer ej ha något att berätta om dem. Kanske man har kolat när järnbruket vid Ekefors i Väckelsång socken var igång. Det järnbruket lär ha nedlagts år 1711, då det flyttade till Bräken, numera Stenfors i Tingsås socken. Efter milvedens huggning har troligen rösslabränning förekommit å fällorna. Skogsmarken omkring kolbottnarna är vanligen rökastad, om det nu skett före eller efter kolningen är ju ej möjligt att säga.

Innan de gamla byalagen brötos, alltså före laga skifte, hade byålderman och biträden uppsikt över svedjelanden. Det gällde aktsamhet med elden m m. Svedjandet behandlades å de gamla byastämmorna. Före laga skifte måste den enskilde rätta sig efter de övriga i byn. I den gamla byordningen heter det om svedjebruket:

Å Allmän skog och mark må icke något svedjande ske, så vida icke alla åboerne ense äro, och planen, enligt Kongl. SkogsOrdningens föreskrift, därtill tjänlig är. För övrigt åligger Ålderman Biträdare, att förmana och tillse, att med skogen väl och sparsamt hushållas.

I äldre tid kunde skogen fällas och alltsammans brännas, men i senare tid tog man vara på virket.

Lövuggning

Där man skulle bränna rössla borde vara högt och torrt, så jorden ej var för sur å smetfällan på våren. Det var mest i barrskogen¹ man hade svedjeland. Skulle lövskog brännas, då tog man tillvara lövet, det hade man ej råd att bränna, ty löv var ett viktigt foder åt fåren i äldre tider. De förnämsta lövsorterna voro björk, asp, lind och sälg. Asplöv användes också till hästfoder. "Kvesta löv" gjorde man vanligen emellan slåttern och skörden, då hade man bäst tid därtill. Men man fick ej vänta för länge därmed, ty då sades lövet "bli ettåpessat". Man menade därmed, att myrorna hade hållit till på lövet för läge, och då ville fåren ej äta det. När lövet kvistades använde man alltid en "risbit", en krokig lövkniv på träskaft. Lövet bands i "kärvar", alldeles som säden, men det räknades ej i "travar" utan i tjug och hundraden. Lövet kördes ej hem vid bärgningen, utan man satte upp en sorts hässja, en "lövgäl" (?), på platsen. Sedan körde man hem det på vintern. Uthusen oc ladorna voro små förr i tiden, varför sådant foder, som kunde förvaras ute, ej fördes under tak. Lövgälan uppfördes emellen tvenne träd. Först lade man underlägg, en "stäle" (?), av störer mot marken. Sedan "laade" man kärvarna med toppändarna inåt. När man "laat" några "floå", lade man på en ås, som bands vid träden. Så lade man på en ny omgång kärvar och en annan ås bands på osv. När man hade lövgälen färdig täckte man den med granris, och så band man på "haummå" (?) en ryggås och tvenne "siauxa" (sidåsar), som skulle hålla fast riset. De lövträd som fanns på den tilltänkta smetfällan, höggos ner och kvistades vid "lövhöstningen". Man kunde på andra platser hösta löv utan att hugga ner träden, man "hamlade" dem, dvs topphögg dem. Träden "stolade" (?) sedan och kunde efter några år åter "höstas". När lövskog fälldes användes de mästa träden till ved. Men man utsåg först lämpligt slöjdvirke. Det var så mycket man behövde "ämne" till, krokiga träd till dragåsar (?), till "auåvisa" (årdervisar) "oxadräkter" (dragtyg för oxar) m m.

Även bland smågrenarna hade man en del att tillvarataga. Där kunde vara fina "selaknäpinga" (selpinnar), när t ex en gren växt krokigt om en annan. Grötaträn, vackra "klyngå", skulle man också finna reda på i lövträdsriset. Sådana där skatboliknande bildningar, "markausta" kallas de (kaust = kvast), skulle man även taga vara på. De användes som skyddsmedel mot "maran", det där mystiska väsendet, som brukade rida både människa och djur om nätterna. Krok och klyngor av både lövträ och barrträ användes till "knekå" (hängare) och sådana behövdes av olika storlek. De användes både i boningshus och i uthusen. Fastspikade vid vägg voro sådana "knekå" bra att hänga en hel del saker på. Dessa "ämnen" för olika ändamål "runnades"(?) och torkades vid södervägg.

Röjning och stängselhuggning

Efter de laga skiftena i byarna åtgick en mängd stängselvirke för "raugaungerna" (rågång = ägo gräns). När man huggit "gärdsle" (stängselvirke) brukade man sen bränna rössla på fällan. När gärdsle skulle huggas synade man ut ett "hygge" (en lämplig dunge), som "röddes opp", dvs träden kvistades och undervegetation höggs ner. Sedan höggs hela dungen och av grövre träd klöv man "froå"(?) och av toppänder och mindre träd höggs "ausar" (åsar) till stängsel. De allra minsta träden användes till stakar. När man "rödde" skogen, kvistade man så långt upp man nådde på träden. På samma gång "rannade"(?) man gärdslestörarna. Man skalade då tre barkränder på träden. Gärdslet torkades på platsen. Mot en stubbe eller sten staplade man upp "troåna"(?) (gärdslestörarna) med dess storändar korsvis lagda. Man brukade också "röa" (röja) för bete. Vid röjning användes ibland en liten handyxa, men det vanligaste reskapet var en "röekniv", en huggkniv med krok i änden. Vid fällningen av träden brukades en sk bållyxa, som användes även vid vedhuggning. Stora träd "fjätades"(?) först med bållyxan, därmed menas att ett hak höggs vid roten. Sedan sågades från motsatta sidan med ett träbågarsåg.

Virke- och vedhuggning

Vid huggning av virke och vedbrukade också renhuggas en dunge. Det efterlämnade riset å fällan brändes sedan och smetfällan besåddes. Virket kördes hem på vintern från skogen. Den gamla träbultavagnen var ej lämplig för skogskörslor. På vintern kunde man köra ur skogen på "hammel"(?), en grövre skogskälke. Virkesstockarnas rena ända spändes fast vid hammeln, den andra änden fick "asa" (släpa) på marken. Det virket som skulle bli plank och bräder, "kransågade" man hemma vid gården. När man kransågade lades stockarna upp på höga ställningar, och så stod en man där uppe på stockarna, och en man stod inunder, och på så vis drog man sågen genom stockarna.

Veden kördes också hem på vintern. Då brukade man en "veadröj", en större trädrög utan järnskoning. Det fanns två slags veddrögar. Den ena typen hade åsarna böjda uppåt frammantill, sk krummar, den andra hade i stället en lös förkälke, en spetsig hammel. Från åsarna höjde sig tvenne "löjne"(?). I "löjnaträen" voro hål för "maulstaka" (målstakar). Med veddrögen kunde man komma fram var som helst i skogen. Veden kördes hem till gården, till "vekasten". Där höggs den upp och "floades"(?) vid södervägg för torkning.

Rösslans iordningställande och avbränning

När stubbafällan rensats på virke, ved och gärdsle jämnades riset ut. Hade man "rött" (röjt) i förväg var där torrt ris. På det riset var "grået" (barren) torr och brann bra när rösslan skulle tändas. Huggningen av träden skedde alltid "pau nyet" (vid nymåne). Veden och riset brann då lättare, annars blev elden "döå", dvs det brann slött. Träden brukade fällas åt samma håll, för att riset skulle

täcka marken bättre. Man bredde ut riset undan för undan, så att det band vartannat och bildade liksom en matta över "ståbbafällan". Marken sveddes av bättre när riset var ordnat så. Från kanterna drogs riset inåt, så det blev några alnar obetäckt mark runt om fällan. Detta gjordes för att bättre kunna hindra elden från att "gau övä". För att döva elden, om den kom utanför fällan, använde man ruskor. Både kvinnor och barn kunde ibland få hålla vakt.

Rösslan avbrändes på våren. Den tändes alltid på kvällen, en lugn kväll efter en solig och varm dag. Tändningen har skett olika. En del berättar att man tänt på i motvind, då har det brunnit sakta och elden har säkrare kunnat hållas inom bestämda gränser. Andra berättar att man vid riktigt lugnt väder tänt riset i medvind, ty då har det brunnit jämnare, fällan har blivit bättre avbränd. Om det vid svedjningen fläckar obrända på "smetfällan", då har man gått ut i askan och eldmärjan – man gick vanligen klädd i träskostövlar – och dragit brinnande ris över sådana "hobbingar" (?) (fläckar). Detta naturligtvis som röken låg från det brända området. Härvid använde man en järnkrok på långt träskåft, "baulshake" kallad (baul = bål, brand) eller med storer "braungastaka" (brandstakar), med vilka man "ansade te ellen". Vid tändningen har man vanligen använt "fyeve" (?) (kådvod), "fåijteve" (?), småspingad sk "skatved" (torra kådiga grenar). Husbonden på gården tände rösslan, eller kunde någon särskilt kunnig person sköta "tännet". Det kunde vara någon gammal erfaren torpare, som varit med om rösslabränning många gånger.

Stängslet omkring svedjelandet

Efter avbränningen rensades smetfällan från "tappar" (bränder) som blivit kvar. De, som därtill voro lämpliga, användes till stängslet omkring smetfällan. Den stängseltyp som brukades var den allra primitivaste, den som kallades "skränkle". Det behövdes ju ej uppföras någon varaktigare hägnad, ty smetfällan begröades endast två år. Man "skränklade" alltså med "smetveen", så kallade man den svarta sotiga veden, och om den ej räckte till använde man också annat sämre gärdsl. Att skränkla gick till så här: man lade en sotbrand eller stör mot en sten eller stubbe, så "hottade" man stakar eller bränder korsvis häröver, en annan stör lades härpå också sattes andra stakar häröver, ny stör och stakar kors över och så vidare, undan för undan. Ett sådant stängsel gick fort att sätt upp och dåligt material kunde användas härtill. Om ej någon smetved fanns, då kunde en annan stängseltyp brukas. Den kallades för "stänge". Härtill användes långa "ausar" (åsar), staker och "vejå" (vidjor). Man hottade upp staker parvis, så band man vidjor om stakerna och en ås lades på. Till vidjor användes gran-(?) eller vidjegrenar, som var smala och böjliga. När en ny vidja bundits lades en annan ås ovanpå, men åt motsatt håll, lilländan åt den första åsens storända. Fyra eller fem åsar, beroende på höjden å hägnaden, användes i varje par. Innan sista åsen lades på hottades "båjestaker", snedställda staker som klämdes emellan parstakerna. Och härpå lades sista åsen. Sist bands en vidja, som även togs om båjestaken, den kallades därför "båjestakavejan" (?). Den förnämsta stängseltypen, som kallades "gärgår", användes ej omkring svedjelandet. Det var ett varaktigt stängsel, som tog längre tid att uppföra, och så bra hägnad behövdes ej omkring fällan för två års brukning.

Svedjelandets omhackning och begrödande

När smetfällan så på våren var bränd och rensad, var den färdig att hackas. Fällan benämndes nu även "bråne", vilket namn den fick behålla ända till ny skog växte upp på platsen. Namnföljden å svedjelandet var alltså denna: stubbfälla, rössla, smetfälla och bråne. När brånen skulle hackas användes redskap av olika typer, beroende på markens beskaffenhet. Vanligen brukades hacka

liknande en potatishacka, men betydligt större och grövre. Den brukade kallas "schaktehacka". Men var det mjuk mossjordsblandad mark, då använde man sig av den tunna och breda flåhackan, som man även brukade kalla "vännyx"(?). I stenbunden, hård jetterjord(?) hade man ett redskap kallad "krauka" (kråka), som liknade en hacka, men denna var smalare och hade en 3-4 cm tjocklek. Kråkan var en föregångare för våra dagars jordkorp, ty den användes också i "mohåla" (grustag) och övrig hård jord. Detta var redskapen, med vilka jorden å smetfällan eller brånen bearbetades, så att den blev lämplig för sättnings eller sådd.

När brånen så var färdig hackade man första våren ner "joåpäen"(?) (potatis) bland torven. Den äldsta potatissort man känner till var "blaupäen" (blå potatis). En annan gammal potatissort var små ljusröda, mycket goda potatis. "Pelapäen"(?) var en tidig potatis. Nypotatisen brukade "pelas opp" med fingrarna, därför hade man ett sådant namn på den potatisen. "Knylepäen"(?) voro stora och "knylia", och de användes mest till "repepäen"(?) (att rivas till potatismjöl). Så började man med vita potatissorter. "Aseatå" och "kasekuså"(?) äro de första som omtalas. På brånarna å den lätta jorden bland askan och torven trivdes potatisen "å slo väl te". Och smaken på "brånepäen"(?) var mycket bättre än nutida potatissorter, säger de gamla. På hösten skar man av potatisstjälkarna med en skära. De gröna stjälkarna användes som kreatursfoder. Innan potatisen plockades upp, sådde man vinterrågen på brånen. Och på samma gång man plockade upp potatisen, så hackade man ner rågen. Sådan råg kallade man "brånaråj". Med en kratta slätade man sedan på brånen och myllade rågen bättre omkring stubbar och stenar. Man har även sått rågen efter det att potatisen plockats upp och har då myllat ner den med hacka eller kratta.

Fällekrattan är ett redskap som är allmänt känt av de gamle. Den benämnes endast kratta i Väckelsångs socken. Krattan användes inte bara på brånarna vid rågsådden. Den har efter mossarnas odling varit ett viktigt redskap. Man har med krattan myllat ner havren å sura, dåligt utdikade mossbitar, där man ej kunnat köra med dragare för harven. Det omtalas två slags krattor. Den ena var gjord av en unggran, en s k buskagran. Av de tätt sittande grenarna nere vid marken hade vid kvistningen å ena sidan lämnats ungefär kvarterslånga knaggas, som spetsas i ändarna. Den andra typen liknade denna, men den var gjord med lösa "tingar"(?) (pinnar). I en stör av gran- eller enetrå hade i den grövre änden isatts spetsade pinnar av ek- eller enetrå. Hålen, i vilka pinnarna voro insatta, voro vanligen ej borrhade, utan man hade "svaijlat"(?) upp dem. Med en rund järnten, en "svaijlespeta"(?), hade man bränt hål. Pinnarna närmast skaftet voro längst för att krattan under arbetet skulle kunna föras mera upprätt. Pinnarna voro isatta parvis och enstaka pinne omväxlande. På översidan voro pinnarna kilade, för att de skulle sitta fast, om krattan "gistnade" (torkade). Som "kilatrå" använde man gammalt, hundraårigt trä.

Vid rågsådden å brånen sådde man i "fjärjar" eller "aunå" (ånar) liksom vid annan sådd. Med fjärjekroken ritade man upp små fåror, som man sådde emellan. Eller på brånen kunde man ibland så utan att "fjärja". Man tog märke på stenar och stubbar och så satte man upp smetved som märke. (Smetved uttalas av en del gamla småijtve.) Smetvedsstörarna vid änderna borde synas bättre, därför hade man på dem fäst en vit "lase" (trasa). Dessa storer flyttades sedan ån efter ån, alltefter som man sådde. "Säasäen" (utsädet) bar man vid sådden i ett härför särskilt tillverkat såll, "sausaullet". Botten i detta såll var tät och satt med breda spjälor eller stickor, det kunde således ej användas att "sälla" (sälla) med. Såsållet, som vanligen hade oval form, hade endast en grepe eller handtag. Man uppbar sållet med en rem eller snöre, "sausimman"(?), som man hade om halsen. I snöret var en

järnkrok, som hakades i ett hål i sållkanten. Med den ena handen höll man i sållets grepe och med den andra sådde man. Man tog en "jäppen"(?) (en hand full) och lät säden strila mellan fingrarna när man slängde ut den.

Utom råg har någon gång även korn odlats på svedjeland, men kornodlingen har ej varit så vanlig. Man brukar tala om brånakorn. Kornet å brånen lär ha blivit bra. De gamla bruka om bördigt korn säga: "Dä ä stritt å bra som brånakorn". Rovor har också odlats på svedjeland i äldre tid. Man hade då en sorta små söta rovor, plattrunda till formen. De brukade kallas "tallrikeroå", för sin tunna form. Dessa rovor användes till rotstuvning liksom kålroten. "Gubbastönja" och "käringspäsa"(?) voro benämningar på rotfruktsrätten. Den där rovan utträngdes av potatisen, som var "förstaåring" på brånen.

Någon gång har råg odlats tvenne år å rad. Detta kallades "tväråja"(?), men det ansågs ej vara så bra. Vid skörden på brånen brukade säden skäras med handskära. Mellan stubbar och stenar var det lämpligare att använda skära än hugga säden med lie. Vanligen var det kvinnor som skar säden. Männen ansågs ej så händiga att hantera en skära. Men man hade en "bryneska"(?) med sig, som skulle hålla skärorna vassa. Han hade en "brynebötta" med sig, med "sänna"(?) och "eggestenar" liggande i vatten. Han fick naturligtvis även skära den säden han hann med. Vid rågskörden i senare tid, å de sista smetfällorna har man använt lie. Man har "tatt au" säden med lie och haft "opptaare".

Rågen torkades på platsen. Vanligen "gubbade" man den. Man satte då tillhopa åtta neker i en rund hög, om vars toppända man tog ett band. Sedan böjdes axen åt samma håll, för att regnet ej skulle "slå in" i högen, utan vattnet lätt avrinna. Tre "gubbar" blev en "trave" (24 neker) vid räkningen. Var brånen ej för långt borta från hemmet, kunde man föra dit krakstör och "kraka" säden, men detta var ej så vanligt.

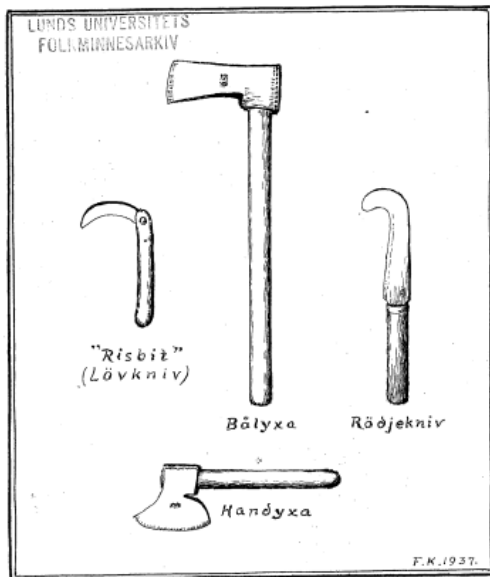
Hemföringen av säden från brånen kunde vara besvärlig. På dåliga "hajaväja" (skogsvägar) körde an så långt man kunde till närheten av brånen, från vilken man sen fick bära säden till lasset. Säden kördes alltid hem efter torkningen. Den lassades på en "röne" å träbultavagn. Sedan rågen skördats och hemförts togs "freet" (hägnaden) bort och smetveden kördes hem för att användas till "kölne" (bränsle). På brånen blev det långt gräs, mest ven(?), och ett bra bete de följande åren, tills skogen åter igen växte upp på den gamla fällan. Då hade andra svedjeland ordnats på andra högt och torrt belägna ställen i skogen.

"Fasta" åkrar på gamla svedjeland

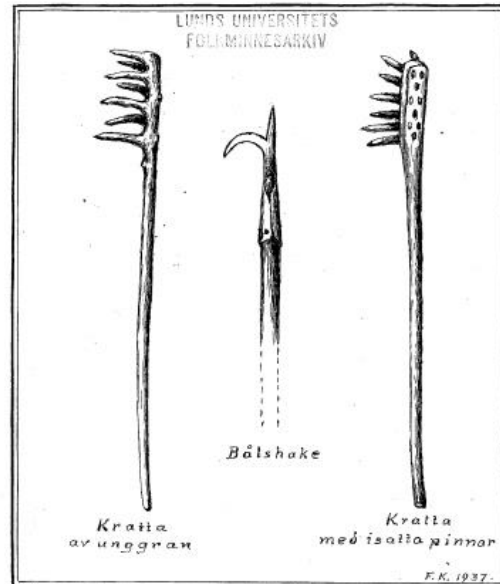
Hade brånen torrt läge och var marken ej för stenbunden hände det att man hackade där och tog gröda mer än de vanliga två åren. Men då måste kreatursgödsel påföras och nu kommer andra redskap till användning. Trägrepen och spaden. Så började man ordna så att man kunde köra med "auå" (träårder eller ärjekrok). Små stenar tog man upp och bar till kanterna. Större stenar bände man upp med järnstång och trävåg, och dem drog man undan med stenrulle, en sorts stenkärria på rullar. Ibland använde man en större järnstång, kallad "länsman". Så kunde trähägnaden ersättas med stenmur, och på så vis blev det en liten "löcka" på det gamla svedjelandet. "Yttra löcka", "Hajalöckan" och "Brånalöckan" äro namn på små åkrar och dessa namn tyder på att åkrarna upptagits å gamla svedjeland. Ibland är en sådan åker både lite och har egendomlig form. Det säger ett sådant namn som "Kaarven" (Korven).

Den "fasta" åkerjorden har utökats undan för undan och på samma gång har svedjebruket trängts tillbaka. Vid huggning av virke, ved och stängselstörer började man gallra skogen i stället för att kalhugga, varför det ej längre blev några fällor att svedja. Så blevo kärr och mossar odlade och sjösänkingsföretag tillförde Väckelsångs socken en stor areal odlad jord.

Teckningar rörande svedjebruket från Väckelsångs socken, Konga härad, Småland, utförda år 1937 av Fabian Karlsson, Boaryd, Väckelsång.

Äldre skogsredskap
(använda vid svedjebruk)
från Väckelsångs socken,
Konga härad, Småland.

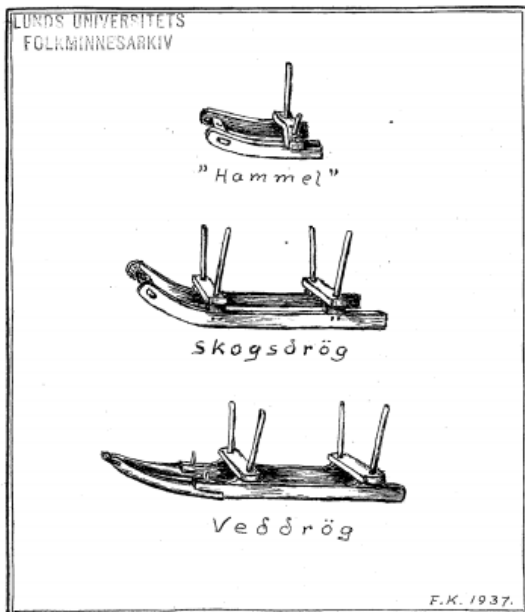
Redskap för svedjebruk
(Knettorna tecknade efter ällores beskrivning)
från Väckelsångs socken,
Konga härad, Småland.

5193

5193

50

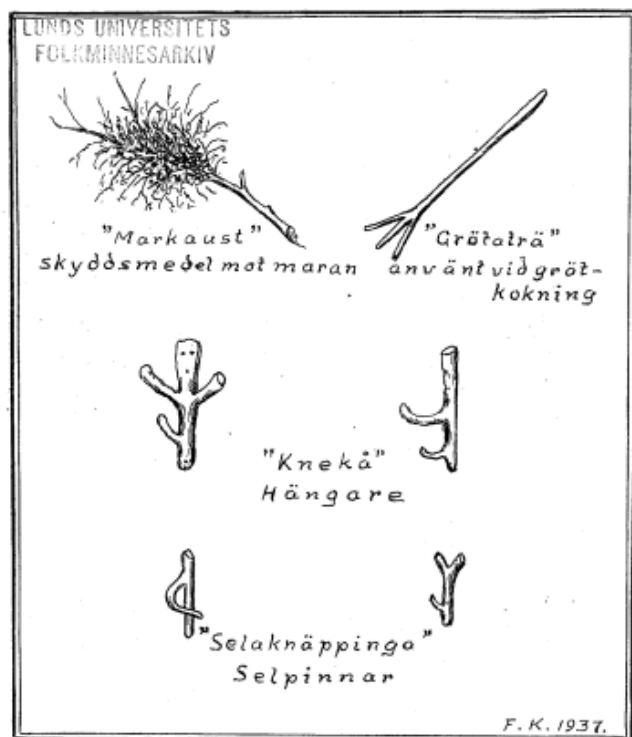
40

Äldre vinterfordon för skogskörslor
från Väckelsånga socken,
Konga härad, Småland.

5193

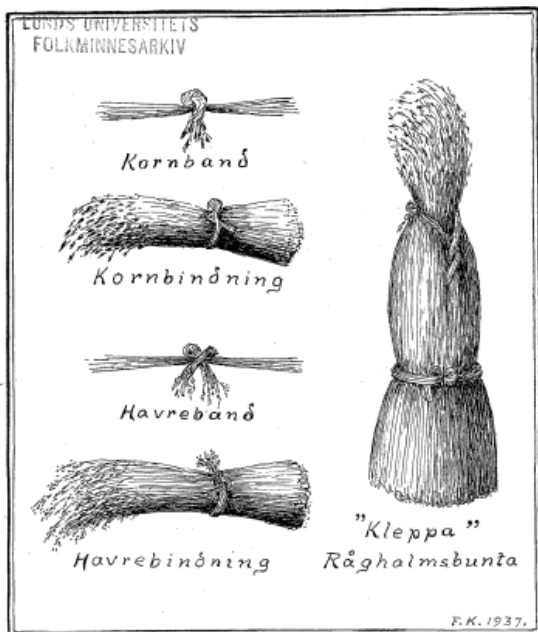
5194

Saker hämtade bland riset på fällan
från Väckelsånga socken,
Konga härad, Småland.

5193

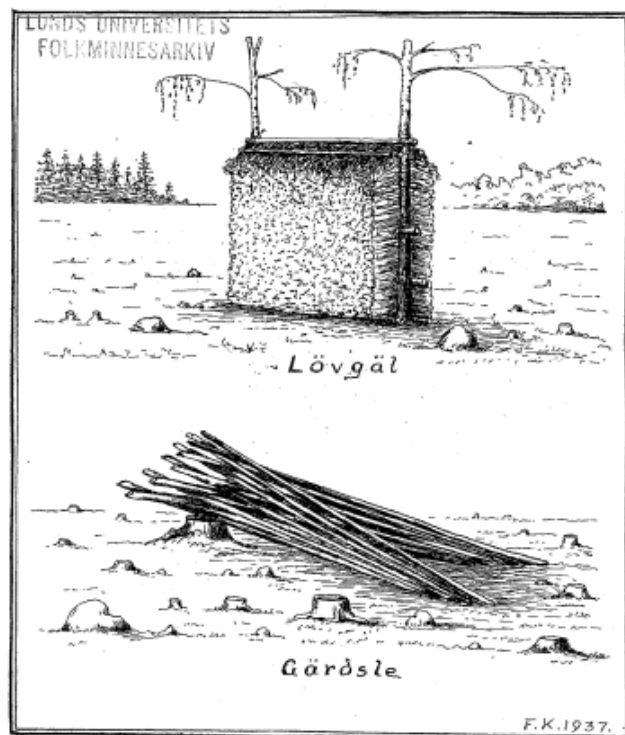
5193

Sädesbindning
från Väckelsånga socken,
Konga härad, Småland.

5193

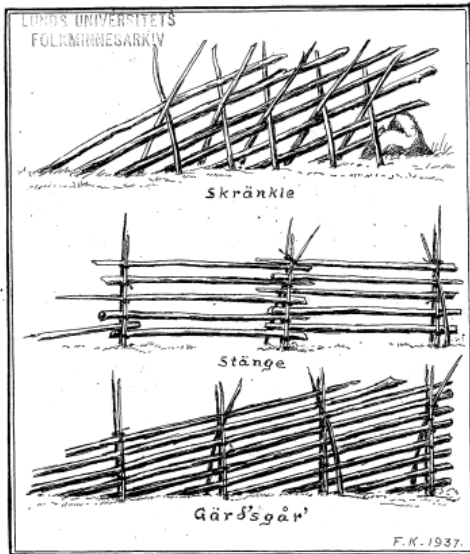
5193

Bilder från stubbafällan
från Väckelsånga socken,
Konga härad, Småland.

5193

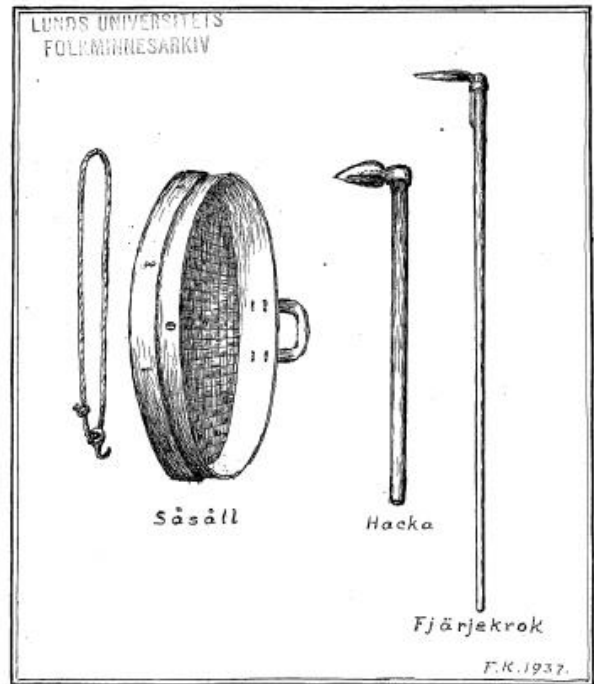
5194

Äldre stängseltyper
från Väckelsångs socken,
Konga härad, Småland.

5193

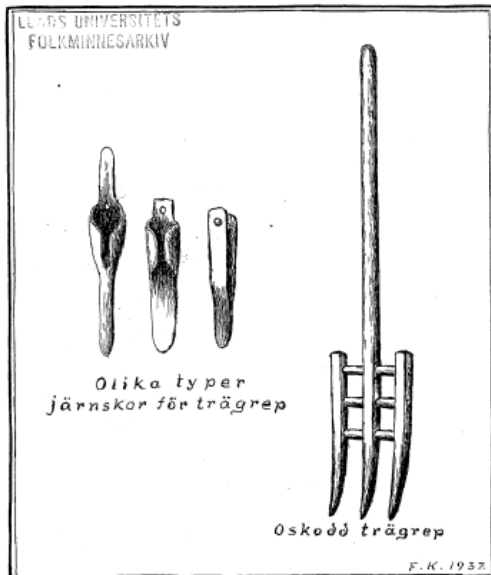
37

Redskap för sådden
från Väckelsångs socken,
Konga härad, Småland.

5193

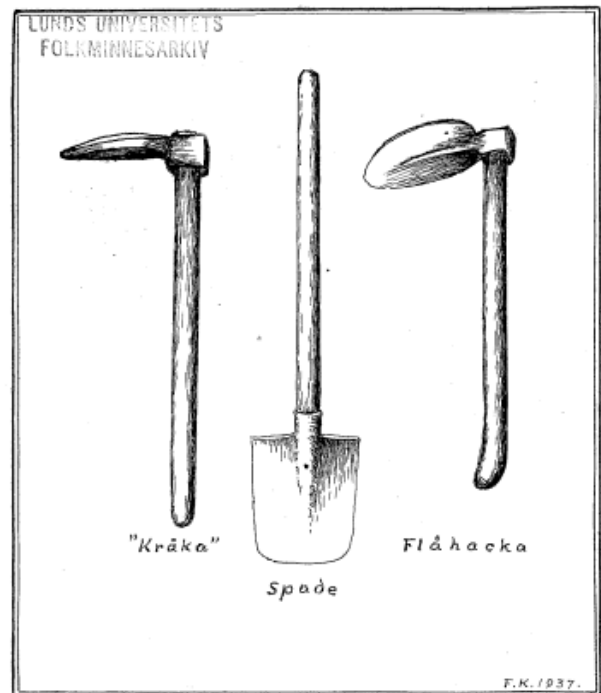
37

Äldre jordbruksredskap
från Väckelsångs socken,
Konga härad, Småland.

5193

36

Äldre jordbruksredskap
(använda vid svejdebbruk)
från Väckelsångs socken,
Konga härad, Småland.

5193

38

5. Bilagor Karl Olin och Älmebodas domböcker

Domböckerna är som tidigare nämnts mycket svårlästa. Karl Olin har renskrivit handskrivna rättstvister som rör Älmeboda socken. Nedan samlas några av de äldsta ärendena som handlar om svedjebruk. Dessa berör på inget vis Väckelsångs socken men berättar något om karaktären på rättsfallen. Flera rättsfall har jag försökt följa upp i fält, vilket bland annat resulterade i artikeln *Brinnande bränder och rykande rök*, bilaga 3i. Språkbruket är viktigt. Därför markeras ord med direkt bäring på svedjebruket med rött.

5a. Svedjebruk

Avskrifter ur Konga härads dombok, 1614-1645, rörande svedjebruk och rödslekogar i Älmeboda socken.

Översättning från handskrift till nutidssvenska: Karl Olin, 1973. Renskriven och publicerad av Kronobergs Genealogiska förening 1996. Ledord rörande svedjebruk markerade med fetstil.

Olin, K. 1973. Konga Härads Dombok. Avdömda mål som berör Älmeboda socken, 1614-1634. Del 1.

Sid 15: ...Åskefälla...

Sid 31: Rannsaking om "Knektarrest", 1619 (bland 1620 års handlingar).

Per Svensson i Åskefälla (för skogsbränne) 2 ½ daler.

Sid 16: Anno 1618 den 3 augusti

... anklagades i rätten Hans Persson i Ingemundemåla i Älmeboda socken, vilken haver uppburit eld uti starkaste stormen att bränna ett **svedjeland** och om aftonen gick ifrån, imed upptändes elden och utav samma försummelse lopp elden uti kvarnhuset som hörer Peder i Skuntamåla till och uppbrände hus, kvarn och fördärvade redskapen. Och efter förbem. Hans Persson icke strax följde **brinnande bränder och rykande rök** för sig våda bort utan elden om nattetid igenom försummelse gjorde skada, uppbrände hus och mäld, därför blev avdömt efter det 37 kap. i byggningsbalken att förbem. Hans Persson efter matismanna ordom skulle uppbygga kvarnhuset och sedan böta till treskiftes penningar 3 daler, item beklagade ock underfogden Per Håkansson att han hade stämt förbem. Hans Persson till två ting tillförne, första ting vid sina 3 daler, med andra tinget vid sina 6 daler och förenämde Hans Persson gav underfogden och länsmannen onda ord och ville intet komma, ej heller bevisa sin laga förfall efter det 14 kap. i tingsmålalbalken. Därföre blevo förbemälde 9 marker för tingsstämning utdömde, androm till exempel och varnagel att de skola lära och bevisa hörsamhet och lydnad.

Sid 18: ...Bränneboda...Brennebo...

Sid 22: Anno 1618 den 18 november

... kom för rätta Per Jonsson i Germundemåla, vilken ock på samma sätt för 5 år sedan hade fördärvat en hop små bokar och nedhuggit för boskapen och eljest låtit fördärva och bränna ned **rödsleskog**, det häradsnämnden synat och sett hava, utfäste därför penningar 15 daler.

Sid 23f: Anno 1618 på S. Mikaelis dag

... gick en häradssyn mellan Trälleboda och Gransås i Älmeboda socken uppå den ena sidan och Kråkesjö och Eriksmåla på den andra sidan i Ljuders socken. Vilka parter uti lång tid hava varit osams och stridiga om deras stenmärke, så att de som bodde uti Eriksmåla ville hava märket uti en bolebro mitt emellan Eriksmåla och Gransås, föregivandes att deras gamla föräldrar hava dem samma råmärke utvisat. Och Per Korpe i Gransås ville hava råmärket eller socknemärket öster bättre uti Eriksmåla hägnad, därom de länge hava stått uti uppenbar träta, så att det nu är tredje gången man dem emellan haver måst hålla syner. Näst tillförne när här hölls syn och man görligen kunde förnimma av det gamla brevet som Eregisle i Kråkesjö framter där uti råmärket emellan Älmeboda socken och Ljuders socken står antecknat att det gick dem uti Eriksmåla förnär och den bolebro som brevet omtalade var icke densamma som de uti Eriksmåla uppvisade, förty den bron som Eriks måla ville hava socknemärket uti kom icke överens med brevet. Då Eriksmåla och Gransås när man dem emot brevet anser så är de nybygge och avgärde hemman och hava legat i forno skift och hembra den tid brevet är daterat.

Därför grepo nämnden till det medlet och förlikte dem uti Eriksmåla och Granås sålunda, att de som bodde uti Gransås skulle hugga och röja sunnan vägen emellan bolebron och Eriksmåla hägnad och de uti Eriksmåla nordan vägen, därom läto parterna sig åtnöja och gåvo handsträckning sins emellan att det skulle vara dem emellan en avtalad sak. Och var dock ingen annor märke på samma tid efterfrågade eller uppsökta. Men strax där efter gjorde de som bo uti Eriksmåla sig avspänning och i vädret slog allt vad nämnden och flera ärlige män dem emellan hade och gingo med berätt mod och borthuggo all den **fälleskog** sönnan vägen, som Per Korpe var uti förlikningen tilldelat. Därföre nödgades Per Korpe åter på nytt klaga...

Sid 32: Anno 1621 den 14 juni stod laga ting i Konga härad i Ryd.

Kom för rätta Måns Andersson i Trälleboda som besitter halva gården och beklagar att tvänne hans gårdmän Per Nilsson och Torkel, som minst äga i bolbyn hugga och rödja skog till deras fjärding än dem bör. Och när han ville skifta **fälleskogen** vilja de intet samtycka utan och genast hugga bort skogen och ingen därför giva ett got ord. Så all den stund lag förmå att var skall bruka i skog och vem ägom som äger i by och bolstad. Och dem som skifta vill honom givs vitsord, därför blev så av sagt att länsmannen skulle taga kyrkonämnden och försöka om de icke kunna byta och dela **rödsleskogen** dem rätt emellan så att ingen(dera) parten sker förnär och var brukar i skog som ägor i bolbyn.

Sid 41: ...Bränneboda...Brennamåla...

Anno 1624 den 3 april stod fjärdingsting i Konga härad i Trällebo.

Samma dag kom för rätta Elin i Gammalsmåla, beklagandes att Peder i Ernasjö hade tagit någon råg i en **fälla** och hon icke vet huru många nekar, men hon bekänner att Peder lät hembära sex nekar. Men Peder bekänner 4 nekar, dom han hembar, ej kunde heller Elin övertyga honom mera stulit haver. Därföre sakfältes Peder efter det 49 kap. i manhelge balken i Upplandslagen till penningar 3 marker och betala rågen.

...Blev ock bevisat att på den **rågfällan** de tviste om blev 3 lass råg, därefter bordt dem tionde tre travar och efter som nämnden tycktes rågen skulle kunna giva, förmente de 2 skäppor med kyrkomålet, vilken tionde de hava stulit och delt, det de själva bekände. Därföre dömdes att Peder och Peder Börgesson i Ernasjö skulle betala tionden dubbelt och för dröjsmålet och tjuveriet sakfältes till 40 marker. Så kostar rågen dubbelt räknat 2 daler, därav bekommer kronan 4 marker 10 öre 16 penningar och pastor 2 marker 5 öre 8.

Samma dag kom för rätta häradsfogden välförståndig Knut Mattsson beklagandes att Peder Börgesson i Ernasjö och Carl ibidem och Peder Nilsson ibidem hade emot H. K. Maj:ts förbud som han satte på en **svedja** de huggit hade in på Granås gärde, först sates förbud att de icke skulle bränna **fällan**, därnäst att de icke skulle så rågefrö (rovefrö?) eller dädan föra. Tredje att de icke skulle så råg. 4 att de icke skulle föra rågen därifrån, förrän de för rätta åtskilde voro, det förbem. bönder intet aktat haver. Utan emot alla dessa konongens förbud sått och bortfört rågen, det de själva bekänna. Därföre sakfälltes denne förbem. till penningar konongens ensak. Penningar 40 marker.

Anno 1626 den 17 juli stod laga ting med Konga härad på Växjö rådhus.

Samma dag blev beviljat att häradsnämnd skola gå en laglig syn emellan Älmeboda prästgård och Per Jonssons gård i Germundemåla, bägge krono och forska dem emellan vad den synen lika och rätt vara, så att var finge veta sin rätta lott i **fälleskog** och annor villkor. Synen skall angå den 19 juli i detta år 1626.

Item klagades ock att Mattis i Boamåla¹⁴ var lagligen å sockenstämman av H. K. Maj:ts länsman stämd hit till tinget att svara sin vederpart Mattis i Puppramåla till ett **rödslestycke** han på Puppramålas enskilda ägor huggit hade och tredskades, givandes motvillig ord, därför sakfältes han till penningar 3 marker.

¹⁴ Skall kanske vara Bönemåla, resp. Kuppramåla. På kartan verkar det som Boamåla och Puppramåla ligger för långt från varandra för att ha gemensam gräns.

Sid 69: Anno 1630 den 14 oktober stod laga ting med Konga härad i Torsjö.

Kom för rätta efterskrivne nämndemän, Måns Dagsson, Peder i Holmåkra, Måns Joensson i Uganäs, Joen i Slätthult, Nils i Kallamåla, Jöns i Sunnansjö, Måns i Ringshult, Joen i Hästebäck, Per Torsson i Tollstorp samt ock Oluf Persson i Brevik, och oansett att den saken emellan Granås och Ernasjö är ogill dömd, för verkan den orsakat i dombrevet förmäles. Men efter de i Ernasjö hava klagat många gånger att Gransås hugger för mycket över deras lott och på deras klagan är åter på nytt dit nämnda syn att skilja parterna uti **rödsleskog** och yxehugge och hava denne förbemälde synemän delat **rödsleskogen** dem emellan följer: Först vid vägen västan ligger en stor sten på en annor, därifrån genom ett granhult och in på Råvekullen och där Ernasjö skulle behålla det som sönnen denne märken ligger och Gransås nordan och ingen hugge eller fälle över förbemälte märken med mindre han vill hava sitt arbete förverkat. Nu bevisas att Per Korpe hade över detta märke huggit in på Ernasjö ägor till ett tunneland som nu ligger huggit, vilket dömdes ifrån Per Korpe och hans arbete förtappat.

Sid 74: Anno 1632 den 30 januari stod fjärdingsting och tionde-rannsaking med Älmeboda och Långasjö prästgäll uti Trälleboda.

Samma dag kom för rätta skogsfogden klagandes att Nils i Askaremåla hade huggit och bränt 4 st. ekar i sitt gärd och utom gärdet i en **svedja**, det han bekänner, sakfältes efter H. K. Maj:ts mandat till penningar 40 marker för en ek.

Samma dag

... kom för rätta Karin i Snärshyltan i Vislanda socken i Allbo härad, klagandes att hon hade fått sin son Påvel Kielsson till Anders i Trälleboda till vallbarn till hans son Måns Andersson. Därifrån kom (han till) Joen i Kavsjömåla. När det kom fram på året och rovorerna voro vuxna hade Jöns gårdeman Sven Persson i Kavsjömåla en **rovelycka** närmare gården. När Jon visade pojken sin **rovelycke** som långt borta låg, gick pojken i hans **lycka**, nämligen Svens, och tog rovor, där vakade Sven ut gossen, tog honom fatt, bakband och satte fast vid **fällegården** hos **rovebörden** och gick hem och sade det för hans matmoder, Elin benämnd, och hon gick genast dit och gossen var lös ifrån gärdesgården och gått bort uti deras egen **rovelycka** och var bakbunden, och matmodern löste honom, tog honom hem med sig och när hon hade givit honom mat bad hon gossen taga pack och säck och gå sin kos, hon ville ingen tjuv hava. Detta blev uppsatt till nästa ting.

Sid 84: Anno 1633 den 18 och 19 nov. stod laga ting med Konga härad i Ryd.

Kom för rätta ädla välb. Nils Pederssons landbo till Flisehult, Sven Månsson i Brännemåla och klagade att Sven Bullers hustru haver stulit rovor utur en **fälla** som låg hos hans gård, så haver det sig sålunda tilldragit att de bytte gårdar med sådan kondition att vardera skulle behålla sitt arbete, därom vittnar profossen Anders Håkansson och Sven Persson i Rörshult. Nu bevises att **fällan** som rovorerna uti voro, hugg Sven Buller gärdeshägnad och sådde och därför förmente sig rätt hava att taga rovor när Sven Buller behagade, det och rätten approberade. Nu en gång när Sven Bullers hustru var i **fällan** och hämtade rovor kom bemålde Sven Krok plassade (?) henne, tog ett skiut ifrån henne med rådes och bevises, sedan en gång en fredag vid kyrkan kom Sven Bullers hustru, då sade Sven Krok, där kommer min rovetjuv. Då svarade hustrun, kom där du stal rovor när Kristin i Rörshult tog yxan ifrån dig. Då drabbades hennes högra arm och slog honom tvärt av, och efter Sven Krok föregiver att det är en gammal skada, därför skall hustrun förskaffa sig bättre vittne, efter parterna förliktes, blev han sakfällt till penningar 9 marker efter det 14 kap. edsöres balken.

Olin, K. 1973. Konga Härad's Dombok. 1635-1645. Del 2.

Sid 7: Häradssyn mellan Gummeboda-Virsryd, Kuppramåla, Bredanäs i Linneryds socken, men berör även Björnakulla i Älmeboda socken.

*Anno 1635 den 13 augusti stod en laga häradssyn emellan en skattebonde, Per i Gummeboda benämnd, på den ena sidan, klagander, och hans vederparter på andra sidan svarander, nämligen Samund i Virsryd en skattebonde, Bredanäs, ett skattehemman, item Kuppramåla, vilka om deras rå och rör voro skiljaktiga, särdeles om **rödsleskog**, då begyntes synen vid Ulvehall, det märket kände båda parterna gott och gillt, där ifrån till ett märke med tre stenar, ligger söder om Gummeboås på en slätt kallad Östre vägen, därifrån synrätt igenom skogen till Björnakullen, där voro ock parterna sams, men efter emellan Björnakulla och stenmärket söder om Gummeboås var långs (?) och däremellan var ingen rättelse, blev satt rop (rep?) sådant att var kunne gå*

rätt före den andre och däremellan lades fyra hörnmärken efter parternas eget samtycke, alla närvarandes som ägande voro, vilka hörnmärke dömdes kraftiga att skilja Gummeboda ägor ifrån Virsryd, item Bredanäs och Kuppramåla evärdeligen, här om blevo parterna vänligen och väl förlikte och räckte händerna samman att de skall vara en avtalad rätt sak för dem själva. Item deras barn och efterkommande, man efter man, evärdeligen.

Sid 7: Anno 1635 (?) Augusti.

Stode en laga syn på skattegårds ägorna i Trälleboda emellan tvenne gårdmän, Torkil på den ena sidan, klagander, och hans gårdman på den andra sidan, svarander, Anders Månsson benämnd. Orsaken till synen klagade Torkel vara denna, nämligen att för några år sedan förrän Torkel dit flött var dem emellan stor träta och tvist om deras **rödsleskog**, hagar, intäkter och mulebeten...”...Gammalsmåla...

Sid 20: Rannsaking. Över länsmanen i Konga härad hållen på Jönköpings slott den 20, 22, 23, 24, 29 februari 1636. Under

skäl till att värja”, punkt 6, står följande: ”...Secundo, haver han fört av för:te kronohemman halm in uppå sin skattegård. Tertio haver han bortstätt två andre bönder samma hemman befallningsmanen och länsmanen ovetande att bo uppå och göra sig därutav årligen tu lispund smör. Item tillstått en annan bonde så uppå be:te gårds **svedjefall** tre skäppor säd, och den bortfört med halm in uppå ett frälsehemman. ...

Sid 54: Anno 1636 den 11 och 12 juni stod laga ting med Konga härad i Ryd. Denna dag

framlades ett annat socknebevis ifrån Älmeboda sub dato 1635 in september under kyrkiones 6 mäns namn och bomärke, där uti de bekänna sig synt hava ett litet kronohemman Kuramåla bem. och erfinna det vara det ringaste till åker och äng i hela socknen och är den ej heller någon fördel, varken med **rödsleskog** eller utrymme och kan ej bliva behållet med mindre det bliver förmedlat i ½, som synemännen vittna.

Denna dag

... klagade Per Hane i Bänkeboda att de i Askunnemåla hava överträtt rätta bolstade märken och huggit en stor **svedja**, den stått, ty befalldes av rätten att underfogden Jon Jacobsson skulle stämma dem till nästa ting och sedan sätta rågen i kvarstad till dess man förnimmer vem som råden vinner och vilka märken som gillas.

Bänkeboda omfattade 4 gårdar 1857. Följande lyckenamn finns i skifteshandlingarna: Stora lycka, Lilla lycka, **Björkebrånelyckan**, Grönalyckan, Stora lyckan, Lyckorna, Torpalyckan, Hagelyckan, Lyckåker, Lilla Hagalyckan, Häggesmålyckan, Ladugårdslyckan, Lyckorne, Fårahagalyckan. Vissa lyckenamn förekommer flera gånger, ex Lyckan som samtliga gårdar har.

Sid 55: Anno 1637 den 15 och 16 mars stod laga ting med Konga härad i Ryd.

Samma dag inlades ett socknebevis i rätten från Älmeboda under pastoris samt kyrkiones 6 mäns namn och bomärke daterat 1636 in augusti månad, därutinnan givs tillkänna att ett kronohemman Yxnanäs haver ganska ringa ägor som höra gården till, åkren är mycket surpölaktig att man kan där aldrig så någon råg. Ängen i lika måtto duger intet, utan är mest berghögar och mossar. Desslikes är ock samma gård inprångat av omliggande byar, så att det intet till att förbättra och ingen fördel med **rödsleskog** eller annat och kan icke bliva behållit

med mindre det bliver förmedlat, ty där haver den ene bonden flytt dit väl behållen och sådan fattig man. När om samma hemman å tinget blev rannsakat befinnes och betygas att socknebeviset är visst och sannfärdigt. Därföre begäres underdånligen att H. K. M:t tackes av nåder efterlåta någon förmedling på samma gård.

Sid 62: Anno 1639 den 11 och 12 juni stod laga ting med Konga härad i Ryd. Denna dag

kom för rätta Jon Persson i Askaremåla, en kronobonde, och klagade att en fräses bonde Håkan Månsson i Lönemåla haver utan någon klagan och föregången dom, nederbrutit en hägnad eller **rishage** och gjort onyttig för honom. Omsidor bevistes att det varit ett rishage. Blevo så förlikta att Jon Persson skulle gärda sin hägnad där han förne stod. Sedan när Johan haver bränt sin **fälla** och avskurit rågen, skall han flytta gärdesgården i den gamla hävden igen, nämligen efter Steneled och där göra ledet färdigt, där om de här för rätten förliktes.

Sid 68: Anno 1640 den 21 och 22 april stod laga ting med Konga härad i Ryd. Denna dag

kom för rätta Måns i Östergöl, vilken hade varit i Nöbbele prästgård fjärde dag påsk och angivit kappelanen i Älmeboda, herr Thor, för han skulle vara vållande att han fick missväxt på en **rågsvedja**, såsom och i 3 år på åkern, och haver sig sålunda förorsakat, att Måns i Östergöl gav honom ett **fällestycke**. När han ville hugga gick han med sitt sällskap på ett annat ställe, och anlade därpå några dagsverken och bekostnad. När Måns det förnam tog han det **rödslestycket** honom ifrån, då sade herr Thor, tag intet från mig, det gagnar dig intet. Måns högg, gärde och rödde, och därpå sådde 7 skäppor och fick icke en nek igen, och för det ordet herr Thor sade, tag intet från mig, du får där intet gagn därav, misstänkte han herr Thor hava den konsten att förhindra honom årsväxten. Andra året sådde han och på en annor **fälla** och fick intet, det tredje (året) lika så, sammanledes på åkern. Då gick Måns till herr Thor och gjorde med honom vänskap, gav honom ett annat **rödslestycke**, sedan fick han omkast och fick årsväxt både på **fällan** och åkern.

Här till svarade herr Thor och vill övertyga Måns att han gav honom det **fällestycket** som han begynte hugga, där till Måns nekar och de hava ingen vittne, och detta är skett vid pass 7 år sedan. När Måns drev herr Thor ifrån sitt arbete och efter hans arbete var förspillt, högg Måns med hast ned dungen, där uti var smått grane och hög björkeskog, den små skogen högg han om hösten ned och om våren brände och när skogen lövades stod han som en tjock lund, när **fällan** var sådd och på hösten när lövet föll av täckte det jorden och rågen, så att om våren var rågen förruttnad och lövet låg över hela **fällan** och det trollade bort rågen och ingen annor. Bevistes ock samma år fick mest menige man skada på vinterråg. Och efter Måns är en egensinnig man, gick han till herr Thor, både honom vänskap, annan trolldom var herr Thor intet misstänkt före. Och efter detta är icke annat än lös fåfång tanke och Måns ingen annor trolldom vet med herr Thor, ej heller någor annor, blev han av rätten för trolldoms misstanke frikänd. Men belongandes andra beskyllningar om olagalig äktenskaps vigung i Trällebo gärde samt pass och mera som fel med kan vara, det hemställes till Capitulum.

Sid 86: Anno 1642 den 17, 18, 19 och 20 oktober stod laga ting med Konga härad i Ryd.

... blev rapporterat om en häradssyn som den 6 maj 1642 gick emellan Korrö på den ena sidan klagande å skatte och Bastanäs på den andra sidan svarande och en skattegård, vilka å deras märke skäl voro skiljaktiga och var gjärts med bägge deras skäl och de råmärke de sig påropade voro översedde, funnes ingen råmärke som nämnden efter lagen kunde gilla. Därföre blevo parterna på efterskrivne sätt förlikta att Erik i Korrö skulle intaga Torsanabben och den maden därnäst intill låg sönnan till och utlägga den **svedan** han

inhägnat hade till mulbete, därefter skulle han hugga och hävda tredingen emot den i Bastanäs Eskolslycke till **rödleskog** och andra nytto. Här om blev de vänligen och väl förlikta och uti nämndens praesentia gjorde handräckning, utlovandes på båda sidor det skulle vara förligt och avtalad sak förbem. gårdar emellan, men efter man nu i tillkommande tider evärdeligen.

Tillägg sid 18: Anno 1618 Dominica 28 september som var salig Mikaelis afton stod laga ting i Konga härad i Trälleboda.

Samma dag kom inför rätta hustru Sissela uti Danmark boandes och sig beklagade att uti förgångne år, (när) hon flytte här utav Sverige och till Danmark hade hon med sin förre man huggit ett **rödslestycke** till 14 skäppeland som låg obränt när hon flyttade från Skärsjöhult, vilket **fällestycke** hon haver köpt av ägarens frälsebönder Anders i Kvisingsboda på ädle och välborne Jacob Jacobssons gods boandes och Sven (?) son i Kvisingsboda uppå ädle och välborne grevens herr Axel Oxenstiernas gods boandes, och givit därefter penningar 10 marker. Nu har Per Krock som fick gården efter förbem. Sissela och där inflyttat utan hans ja och samtycke eller vetskap samma **rödslestycke**, bränt, rött och sått och uppskurit rågen och bekommit tre lass, vilken råg var satt i kvarstad till vidare rättgång dem emellan. Nu bekänner Per Krock att strax förbem. Sissela var flött ifrån Skärsjöhult och han var inflyttad i gården, igenkomme bönderna i Kvisingsboda förbem. Anders och Sven och samma **rödslestycke** hörde dem till och åter på nytt sålde **rödslestycket** till Per Krock och uppburit därefter pengar och pennings med 4 daler. Detta bekänner parterna, därefter blev sålunda avdömt att Per Krock först skulle betala Sissela 20 marker som hon hade givit för **rödslestycket**, sedan hennes bekostnad och dagsverke efter 6 dannemäns mått där över deras ägor. Men anbelangandes Anders och Sven i Kvisingsboda blev uppsatt till vidare rannsaking *efter det berättas i samma rödslestycke är många bärande trä, ek och bok fördärvade ...*

Olin, K. 1975. Älmeboda 1646-1676. Utdrag ur Konga härads domböcker. Del 3. Älmeboda.

Sid 3: Anno 1646 den 12 juni hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

Jöns i Åskefälla å skatte, förbränt i en **fälla** en bok, bötar 40 marker, kronans ensak och för trädet efter lagen 3 marker.

Sid 18: Anno 1651 den 31 jan. stod laga ting med Konga härad i Ryd.

Tingsfördes ett förfärligt tjuvpack som är både en ung pojk, ungefär sina 15 år gammal, Sven Joensson i Krusamåla å frälse, moderen Maria Håkansdotter, mormoderen en utgammal kring Gunnil i Krusamåla, som bo alla tillhopa i en stuga, vilken dräng genom sin inlärda arghet samt sin mormoders inrådande haver sedan i våras stulit desse efterskrivna persedlar... **fem marker järn och järn till stål för 8 öre...** Denne dräng blev jagad utur en **svedja** som Joen Räv tillkommer och hade berett sid sådan stjala **9 nekar råg...** Item från Peder och Måns i Skärsjöhult hel **rovelycka** om 6 tunnor för 3 daler... För desse skäl blev hann dömd efter 6 kap. tjuvabalken till galga och gren ...

Sid 21: Anno 1651 den 21 juli stod extra ordinarie ting med Konga härad i Göljahult.

Samma dag framkommo för rätta frälsebönderna i Ingemundemåla och begärde att en syn måtte resas emellan Brännamåla och dem angående någon **rödleskog** som Carl i Brännamåla ville hava ifrån dem, det dem med första lägenhet beviljades.

Sid 40ff: Anno 1654 den 26 jan. stod laga ting med Konga härad i Ryd.

Samma dag framkom för rätta befallningsmannen över krigshospitalets gods förständig Matthus Knutsson i Torp på det flitigaste begärde att en ändskap och fullkomlig dom måtte ske och avsågd bliva på den lagkallad syn som skedde emellan Ingemundemåla... och Brännemåla... förrättades och passerade den 26 sept. 1653... Men på det att hela trätan med sina oanförige omständigheter och besvär måtte till pricka och på det nogaste bespanas anstod hela nämndens besiktigande på alles deras kringliggande ägor, både skog, mark, samt inhägnader och hagar etc. När nu allt och mestadels var fotgångit och skärskådat befanns Ingemundemåla icke vara så högt av Brännemåla förfördelat eller orätt tillfogat som oupphörligen klagat är, ty deras utrymme i söder kan med skäl skattas icke fjärran från halv mil väg översatt med bekväm **fälleskog**, dugeligt mulebete och flera commoditeter och Brännemåla även så väl i jorden icke försörjd med så vidlyftiga ägor, men till dugelighet något bättre än de andre. Därföre inråddes parterna att skrida till god sämja och enighet... Sist är ock alldeles avsågt att den **rödslen** Carl i Brännamåla huggit haver på den platsen nu Ingamunde tillslagen är skall han efter lag och sedvana njuta sitt subbemål...

Sid 82: Anno 1665 den 19 och 20 maj hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

Måns i Kuramåla emot häradsdom och syn förbjödes vid sina 40 marker silvermynt att hugga **svedjeland** på Brännamåla skog och förgjort sitt arbete så ofta han det gör.

Sid 86: Anno 1665 den 19 och 20 juni hölls extra ordinarie ting i Arpemåla.

Samma dagar kom för rätten Matthes Jonsson i Kavsjömåla och anklagade Håkan i Lidenäs och Norra gården hava hållat sin häst om våren i sin **rågsved** då rågen stod bäst i blomma. 2. Tagit ifrå honom 9 travar råg nu pass ett år i höst. Framkom Nils Hansson i Makrismåla och betygade att hans måg Håkan och Matthes voro så överens med varandra att Håkan skulle den sådda **fällan** akta som sin egen och gav honom $\frac{1}{2}$ **obränd fälla** för sitt omak, men det kan aldrig bevisas att Håkan släppte sin häst in med vilja i den sådda **rågsvedjan**, utan hästen är gärdesvan och språng in olovandes, och tillbjöd sig med ed befria att han icke släppte hästen in, men lade hålla på hästen sin, att han icke oftare skulle inspringa i den sådda **rågsvedjan** och sade att rättaren slog arrest på rågen, då den var skuren, för resterande utlagor.

Samma dagar kom för rätta Gumme i Bjässebohult och anklagade Sven i Germundemåla att han haver huggit **svedjeland** inom Bjässebohult stenmärken $1 \frac{1}{2}$ tunneland...

Sid 92f: Ano 1665 den 17 och 18 nov. hölls laga ting och jorderannsaking i Växjö med Konga härad.

... sade han åt oss, det är ett mäktigt munskräpel Arvid Svensson i Trällebo har med sina grisar som i fjol ihjällogs i skogen, han gjorde ändå griseboden i **ödebrånen** eller **ödefällan**... att han själv ifol byggde griseboden på Sandviks **ödebråne** eller **fälla**.

Sid 104: Anno 1666 den 13 och 14 november stod laga ting med Konga härad i Ryd.

Samma dagar bevittnade nämndemännen Måns i Fagrasjö, Per i Virsryd, Sven i Långasjö och Börge i Kallamåla som **rågsvedjan** synt och besett hava, att samma **rågsvedja** ligger mästeparten på Brännamåla ägor och ett litet hörne av henne ligger på Kuramåla ägor.

Sid 108: Anno 1667 den 10 och 11 juni stod laga ting med Konga härad i Ryd.

Samma dagar kom för rätten välaktad Matthes Knutsson i Torp och nu som ofta tillförrende besvärade sig över Måns i Kuramåla och hans söner i Torlandsmåla att de emot häradssyn, dom och förlikningar, nu som i föl emot förbud, åter igen gjort våldsverk på Brännamåla instängde hage och dess huggna **svedjefall**, det samma sått och bränt. Alltså förordnades Thore i Idemåla, Per i Virsryd, Staffan i Fagrasjö och Nils i Björnalycke, att noga rannsaka och ovanbem:te **rågsvedja**, på vars ägor han ligger och på nästa ting giva rätten en sannfärdig berättelse om samma **rågsvedja** och skola Torlandsmåla bönder och Måns i Kuramåla hålla nämndemännerna denna gång fri förtäring. Emellertid varder rågen slagen i arrest till nästa ting som på **rågsvedjan** växer vid 40 marker silvermynts förbud.

Sid 111: Anno 1667 den 3 oktober stod laga ting med Konga härad.

Twisten emellan Håkan Ingesson i Follsebo och ryttaren Per Sonesson om Granås gårds avträde remitteras till bättre kändens skäl och framkommande vittnen. Med **fällskogen** belongande vare ryttaren fri för eftersom det befinnes att parterna om den saken hava förlikts.

Sid 126f: Anno 1669 den 11, 12 och 13 maj stod laga ting med Konga härad i Ryd.

8. Samma dagar kom för rätten Knut Eriksson i Eriksmåla och sig besvärade över bönderna i Åskebäck att de huggit **två tunnland rågfälla** in på hans skog i Eriksmåla som han berättar och förty av rätten tjänsteligen begärade en förbudssedel till bem:te bönder i Åskebäck, samma förbudssedel vid 40 marker utgavs av rätten, att ingen av de stridiga parterna skall understå sig befatta med samma **fälleskog** förrän som laga syn är gången.

Sid 140: Anno 1671 den 26 och 27 jan. stod laga ting med Konga härad i Ryd.

32. Peder Jönsson i Häggesmåla fordrade av Nils i Knutsmåla och Håkan i Hemmingsmåla arbetslön och betalning både för sitt arbete och utsäde i **rågfällan** och helst vill han behålla halvparten (av) råden efter avtal.

Sid 141: Anno 1671 den 19 juni hölls laga ting med Konga härad (ort ej nämnd).

14. Utlovade nu för rätten Håkan Persson i Ingelmåla (skall nog vara Ingemundemåla) att han skall till nästa S. Mikaeli dag leverera till Lindorm i Skräddaremåla 56 daler silvermynt på ett bräde, och dp få sin frälsegård igen. Var icke det då sker, skall han strax flytta där ut och Lindorm träda till och besitta husen och jorden. **Fällorna** som sådda äre i år, behåller Håkan, men gärderna (?) och slätteren njuter Lindorm tillgodo.

69. Avsades efter parternas begivande att den **fälla** som Ola i Trällebo haver huggit i år och tvistas om emot Per Månsson och hans granne ibid. skall i år parteras grannarna emellan till hävd och bruk, men sedan till sin ägendom njuta det stycke den som det efter laglig medfart tilldelad varder.

70. Item avsades att **fällan** som sådder är av skattebönderna och Norragården i Trällebo, skall Norregården hava i år 1/3 därav, skattegården 2/3-delar till att nyttja och bruka.

79. Vad som skattebönderna i Källeboda haver huggit nu i desse dagar till **fällor**, skola de behålla och bruka oklandrad till dess någon vinner dem med lag derifrå.

Sid 145f:

... Kvisingsboda åboar gå över gamla märken och tillvälla sig Kvisingsö bästa ägor...
Emellertid av rätten förbjödes tvisteparken vid 40 markers silvermynt plikt att ingen
fördrister sig **hugga eller bränna** för än som laga rannsaking, syn och dom är övergången.

Sid 147: Anno 1672 den 2 jan. hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

4. Ordineras 3 st. nämndemän som tillika med skogvaktaren syna någon **rödselskog** att
upprensa betesmarken och uppgöra till åker och äng, efter skogsordinantien på Stänkelsmåla
hemman, Ulfshagen tillhörighet.

Sid 152: Anno 1672 den 20 och 21 maj hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

21. Av rätten förordnas 3 st. nämndemän ... att besiktiga om Gumme i Bjässebohult haver
huggit **svedjeland** på Älmeboda prästgårds ägor, som filio pastor klagade och på nästa ting
för rätten här göra sannfärdig berättelse...

Sid 155: Anno 1672 den 4 xbris hölls extra ordinarie ting med Konga härad i Ingelstad.

38. Vålborne Reinholdt Anrep igenom sin tjänare och fogde Johan Larsson, besvärar sig över
Lindorm i Skräddaremåla att han haver stängt igen hans kvarnväg och höväg för 2 år sedan
för hemmanet Rävemåla och således intagit en **bråna**. Lindorm svarar sant vara att han fuller
bem:te plats alldeles inhägnade för få år sedan till äng, men detär hans egen mark och
urminnes hävd under hans hemman och vordit brukat för utmark och **fällemark** därtill.
Bägge desse parter beropa sig på bäcken och kvarnbroen som skall skilja ägora åt...

97. Beviljades Truls i Skärsjöhult lov att få hävda och bränna den **fälla** som för fyra år sedan
av Joen i Broddamåla blev förbjuden och så länge legat opåtalt.

Sid 164: Anno 1673 den 2 juni hölls ordinarie ting med Konga härad i Ryd.

112. Efter nämndens och skogvaktarens berättelse som synat hade efterlättes Skarmansmåla
och Åskefälla att uppröja en hage och marken utan för sunnan och östan til äng, oaktat den
skog där är.

Olin, K. 1977. Utdrag ur Konga härads domböcker. Älmeboda 1677-1687. Del 4.

Sid 92: Anno 1686 den 12 jan. hölls extra ordinarie ting med Konga härad i Sjöbol.

Kvisingsboda, 1 frälse, allt till ½. Är så vitt förrige som denne rannsaking befunnit av 5
tunneland skarpt utsäde, dito 18 nöt små och stora, föder oxen och jämte en häst. **Fälleskog**
till 2 skäppeland, hage liten, ringa fisk och bliver vid ½ förmedling.

Sid 98f: Anno 1686 den 12 juli hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

48. Såsom executionen uppå den gamla dom de A:o 1618 emellan Granås, Trällebo och
Ernasjö innan hösten ej för andre förrättningar kan företagas, och Ernasjö åboer sig besvära
att Per Sonesson i Gransås haver sått **fälleråg** på tvisteparken. Alltså ordineras
nämndemännen Staffan i Fagrasjö och länsman Per i Gammalsmåla att räkna rågen när den
bliver skuren, som dock står under Per Sonessons disposition till rättens utslag.

Sid 131: Anno 1687 den 17 oktober hölls ordinarie ting med Konga härad i Ryd.

81. Åskefälla åboer till sitt försvar emot h:r jägmästarens anklagan berätta att Fösingsmåla
åboer uti en **fälla** förbränt några bokar som de anklagas före, avsades för den skull att
Fösingsmåla bönder till nästa ting skola inciteras och därförä lagl. svara.

Sid 132:

102. Angående den **fälla** som Per Månsson i Skarmansmåla och dess styvbarn omtvista, efter den till stor del skall vara huggen sedan Pers hustru, deras moder blivit död, så ordinerar 2:ne st. nämndemän samma **fälla** att besiktiga, tillseendes om de dem däröver kunna förena, således att vad de tillsammans fällt emedan styvbarnen voro i Pers bröd, delas lika dem emellan, men vad de apart gifta bevisa sig fällt efter moderns död bliva dem förbehållet.

Sid 138ff:

Anno 1687 den 30 augusti hölls laga syn emellan Åskefälla skatte krigsmanshus hemman och dess ägare... å den ena sidan klagande /: de ock påstå att synen hållas må emedan den huggne **fälla** på tvisteparken eljest fördärvas..." "Klagandernas: ...Gumme Månsson i Gisterås efter avlagd ed säger... alltid hava ock Åskefälla haft fiske uti bäcken, men huruvitt de hava skogen vet han icke, ej heller är någon **fälla** förr än nu huggen på tvisteparken i dess tid som han kan minnas... Såsom parterne å bägge sidor, i synnerhet klaganderne anhålla om dilation till fler vittnens och befallningsmannens Sven Simonssons ankomst, alltså differeras saken till nästa ting. Emellertid Åskefälla som synen begärt, den betalas med 24 daler silvermynt efter taxan. **Fällan** som på tvisteparken huggen och bränd är, så parterne halvparten var, till dess rättens vidare resolution följer. Act. Ut Supra. Paul Rudebäck.

Olin, K. 1977. Utdrag ur Konga härads domböcker. Älmeboda 1688-1694. Del 5.

I Förordet:

Ett intressant utslag från 1690 bör kanske nämnas, Konga häradsrätts uttalande i tvisten mellan Grönadal och Rörshult, att **fällemarken** skulle nyttjas klöv en klöv samt yx en yx. Eller som det senare heter i 1734 års lantm. förord. "Alle som uti Allmänningens nyttjande dehlactiga äro, måge där hafwa deras få gående klöv om klöv.

Sid 7: Anno 1688 den 11 febr. hölls ordinarie ting med Konga härad i Ryd.

7. Emedan nu fördenskull ägotvisten ifrån Grevlingefly därest de åtskilja och till Gisterås bäcken lika delas skall ock var därutinnan till hälften rådande vara efter det 28 kap. byggbalken landslagen så följer att Åskefälla den sig närmaste del och Fösingsmåla med Skärnsås /: efter besagda Fösingsmåla den sin förmente rätt ej disputerar /: det säga commodeste behålla. Aucissorium (?) angående, nämligen **fällan** så följer det scum (?) principali, dock bör vars och ens arbete därvid beräknas emedan de bägge förment sig däröver rådande vara och som de bägge vinna böra de ock bägge expenserne nogast i ett för allt till 32 daler uträknade refundera och betalas, avsades alltså domen som följer: Uti den tvistiga hit inciterade sak emellan Åskefälla skatte krigsmanshus hemman krono Måns Persson med dess intressenter kårande och Fösingsmåla frälses samt krono kavallerie uti vederbörandes närvaro, och Skärnsås frälse igenom Per Haborsson efter undfångne ordres, närvarandes, angående den stridige **ägofällan** vid Gieteråsa sjö och de rågångar parterna sig ömsom däröver åberopa, är detta Konga härads tingsrätts dom, avsgad Ryd den 19 maj 1688.

Sid 11:

130. Abrahamshults krono beviljades syn på boke i en **rödsel** och något odugeligit samt forn i skogen till markens uppröjande.

Sid 15: Anno 1688 den 30 oktober hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

73. Fösingsmåla krono och frälse jämte Skärnsås frälse åboer som igenom rättaren Börge Persson och Nils Larsson ibidem ej kunna förenta att de uti en **rågfälla** de bränt 10 st.

brända ekar fördärvat och h:r jägmästaren klagat över, pålägges alltså för vart trä proportionaliteter 12 dlr smts bot erlægga och efter skogsordningen recontera.

Sid 17:

116. Ordineras 2:n est. Nämndemän att besiktiga den skada som Nils i Skuntamåla skall med olaga upprivande av gärdesgården och ovane svin på en **rågbrånad** vara tillfogad av Brännebo och Gunnsmåla ägare och åboer och igenom vara vållande däröver han klagat och rätten informeras skall.

Sid 18f: I en ägotvist mellan Flisehult och Hornkorneryd som bl a rör fiske nämns en rågfälla i förbifarten:

...ty fast han kronogård besitter haver han dock om omkostnaden emot sitt bättre vetande dels causerat **rågfällan** angående, så följer...”. I domen avgörs fällans tillhörighet. ”... Såsom Horkorneryd med vittnen och flera skäl ut in actis bevist rågången desse hemman emellan alltid hava varit rådande i Rålångskorre, Lilla bäcken och så i åen och sjön, så skall och härefter rätta ägoskillnaden i samma märken bestå och **fälla** därefter Horkorneryd tillhöra.

Sid 26: På lagmanstinget hösten 1688 redogörs för syn angående gränstvisterna mellan Fösingsmåla, Skärnsås, Åskefälla, varvid ovan nämnda fälla berörs på nytt.

... Tillfrågades härnäst klagandena vilja bevisa deras rätta ägoskillnad vara emellan den sågskefälla (**rågfälla?**), då fördes rätten till en bäck de kallade Flathallabäck, viljandes skillnaden skulle vara igenom Grävlinge fly åt Flathallabäck i Gisterås sjö...

Sid 28: Ett edligt vittne, Jon Jonsson i Korrö, 60 år, menar att

... skogen där den omtvistade **brånen** är brukades på den tiden intet, efter han var oduglig...”. Ett annat edligt vittne, Carl Truedsson i Spritsmåla, 70 år, säger ...”Den **fälla** som nu omtvistas brukades av Fösingsmåla till sommarhygge och tjärved.

Sid 29f: Tvistandet fortsatte och följande nämns fortsättningsvis **...brånen..., ...brånen..., kärrbrånen...**

Sid 32: Den 16 dito continuerades synerätten.

Måns Månsson i Kaflamåla (Kavsjömåla?) exiperade Åskefälla emot, efter han sitter inhyses och är en arm ”stafvekarl” som de förmente, men som rätten befann att han varit en gammal soldat och kronans betjänte som av dess avskedspass var att avtaga och får föda med sig med sina händer förvärvade och ej hos sina barn, ty admitterads han till ed, vilken berättade att han var med Nils Låcke i Kunkamåla som honom lejde att hugga tjärve på den omtvistade platsen, **brånan** nu är och det med Fösingsmåla minne...

Sid 33:

Måns Månsson i Binnareboda, en gammal soldat om 70 år... som vittnade att han var med sin far och farbroder och höggo tjärved i den **brånen** nu är huggen... Carl Persson i Binnarboda, ogift dräng om 26 år avlade ed och... en köpman i Ronneby köpte 18 furor av Per Håkansson i Skärnsås, som höggos på den omtvistade **brånen**...

Sid 36:

H:r befallningsman Arvid Berghman sade att Åskefälla gjort emot förbud och hemfört av den råg som är på **fällan** bliven, den han på Fösingsmålas vägnar begärer få åtnjuta efter det Åskefälla åboer av egenvillighet huggit **fällan** och henne sått. Åskefälla åboer påstår sig ingen råg emot förbud dädanfört, utan när som de omlade rågstacken blev något lite över den de för regnväders skull togo i akt och lade honom på stacken.

Sid 37f: I ärendets sammanfattning används begreppet **sädesfälla**. Lagmansrättens synedom i Fösingsmåla den 16 oktober 1688 inleds:

Såsom de stridige parter åsämja i Grevlinge fly och kärandens med många vittnen och attester in actis bevist hävden på tvisteparken och **fällan** jämte fisket i viken och Gieteråsa sjö samt deras rågång vara från Grevlinge fly uti Flathalla bäck och Gieteråsa sjö... hava ock svaranderna icke utan med egna ord bevist sig hävdad tvisteparken och **fällan**... varefter Fösingsmåla och dess intressenter hava att behålla sin gamla hävd utom dras bevista märke uti sjön och åtnjuta den säd som för tiden står i stack på den beviste **fällan**, dock så att svaranderna bekomma frölön och skäl för deras arbete efter matismanna ordom, på den del de av **fällan** nederhuggit och utsått; I det övriga beläggande det skattlagda fisket uti Gieteråsa bäck, beläget inom denna rågång och käranderna förmente vara pantsatt efter ett gammalt tal från deras gårdar för en vit ox, så bliver det dock av svaranderna brukat härefter som härtill efter gammal bevist hävd, till dess med senare och enständigare berättelse det bevisas vara pantsatt och återvinnas. Vad vidkommer expenser parterna... Uppå Lagmansrättens vägnar H. Strömfelt.

Sid 44: Anno 1689 den 8 juli hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

78. Brännebo och Gunnamåla åboer Sven (?) Andersson och Per Nilsson pålägges att giva Nils Svensson i Skuntamåla var sin tunna råg för den skada deras svin gjort på en **rågbrånad** för Nils Svensson, vilken nämndeman Staffan i Fagrasjö och länsman Petter i Gammalsmåla besiktigat, gitta de bevisa att fleres svin varit i **fällan** stånde dem sådant fritt till nästa ting och laga ansökande.

Sid 51: Anno 1689 den 9 okt. hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

169. Truls i Skärsjöhult skall efter matismanna ordom betala Nils Håkansson i Munkamåla dess omkostnad vid knektabyggningen till nästa ting vider 3 dalers vite, dock så att det tages av den avflytte Jöns Perssons **rågbrånad** med det mera efter Truls innan 1 år och Jöns 4 år åbott.

Sid 52: Anno 1689 den 1 aug. hölls laga syn på om gränstvist mellan Grönadal och Rörshult. Rågången besiktigades. Ett av märkena, nr 7, avser en sten på **brånaden**...

Sid 53:

Sedan allt nu således översett var framroptes först actorums vittnen, nämligen Per Jönsson i Häggesmåla, över 70 år, som edeligen berättar att när dess broder Sven bodde här i gården så viste Per Joensson i Vindås, vars son detta Grönadal och åbodde, honom märket, det första som är hörnemärket, därifrån de gingo i bäcken vid Makrismåla och då lågo de nu uppviste märken på **fällesmark** och hade de inne, till det förriga var färest (?) sedan är Grönadal därefter bytt, han bränd ock pottaska vid huvudmärket och vid bäcken vid sjöen, nämligen Hålkärret, dito låg ett led litet ovan **rödslen** som Rörshult tillhörde.

Måns Åsleson i Ingamundemåla sina exceptions edeligen vittnar att dess mormoder Kierstin i Kuppramåla som här i Grönadal uppföddes sade till en piga här nu boandes, Ingier vid namn, då hon klagade att de nu ingen utmark hade, att stenmärket ligger uti Högahult som 4 hemman åtskiljer och viste där 7 märken åt Lekaremåla hålkärr och hålkärrsbäcken och var de intet detta ingärt efter Grönadals få för 19 år sedan gick till Rävemåla, då hon därest bodde, dito att **bullerfällan** neder om källan bruktes till Grönadal... Håkan i Follseboda efter avlagd ed betygar att han intet annat vet om deras ägor än att de samt intaget som de ha blivit tillråda före hava de brukat det mesta till **fällesmark**, sedan hade bägge sina hagar, och däröver vore de ense, vilken förlikning han den tiden övervar.

Sid 72: Anno 1690 den 27 oktober hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

107. Förbjudes efter anmodan Puppramåla åboer att inköra sina svin på Boamåla **rågbråne** med dem till praejudice och skada vid straff tillgörandes.

120. Håkan i Estamåla anklagas för ett stort parti fördärvade ekar men nekar att han intet den samma elden som skadan gjort utsatt, utan 4 å 5 veckor tillförrende brände han en **fälla** och ville slikt nästa ting med vittnen bevisa.

Sid 78: Lagmanstinget uti Örs krog den 17 december 1690. Gränstvisten mellan Rörshult och Grönadal berörs ännu en gång.

... den urminnes gamla hages gårdesgård göra ägoskillnaden Rörshult och Grönadal emellan, sig och ännu med fler vittnen kunna fulltyga att hagesgårdesgården av urminnes tider stått där den nu står, så ock att en park där utom **Bullerbrånen** benämnd är...

Sid 86: Anno 1691 den 9 febr. hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

90. Håkan i Estamåla anklagas av h:r lantjägaren Rosenbomm för en utsatt lovgiven **svedjeeld** som sedan haver lupit och skadat några ekar, och som han det ej förneka kan, alltså plikter han 20 marker silvermynt efter skogsordningen för slik brått sin.

Sid 87:

95. Ordineras 2:n est. Nämndmän att besiktiga det eke och **fälla** Jöns i Askaremåla anklagas hava olagligen topphuggit och brukat och såmedelst skada åstadkommit, men han förnekar.

Sid 109: Anno 1692 den 9 febr. hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

30. Efterskrivne hemmans åboer beviljades synesedlar i vanlig form uppå ris-eke och boke i gården till åker och ängs upprödande, Dito **fälleskog**. Dito till gårdsle och stockar i mangel av annan skog, dock med det uttryckeliga förbehåll att allt sker utan kronans praejudice, och 2:ne unga trån på bekvämlig ort för vart och ett som nedhugges planteras och vårdas efter skogsordningen, nämligen: H:r kyrkoherden i Ålmeboda ris-eke vid åker och äng, dito i **rödselskog**. Källebo, ris-eke i **fälleskog**. Abrahamshult, **dito**.

Sid 111:

110. Carl, Mattes och Gise i Flisehult krono, för dem Carl praesens svarar, anklagas för 4 skäppeland **fälla** de huggit och bränt utan syn, betygandes skogvaktaren det han ock samma åboer dessutom förr utsynt 2 tunneland, vilket Carl ej emotsäga kan, föregivandes sig intet kunnat vakta samma **rödslestycke** för elden om det stått uppe (öppet?), därför de det nederfällde till det som utsynt var. För den skull de ock efter reglementets de A:o 1684 14 punkt dömdes tillsammans att böta 100 daler.

Sid 118: Anno 1692 den 15 maj hölls ordinarie ting med Konga härad i Ryd.

66. Mattes och Åke i Gulebo samt Joen i Bogsjö som är instämde för försummad **broning**, skola visa justam absentiae nästa ting eller för utevarandet lagligen plikta.

Sid 119: Anno 1692 den 11 okt. hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

31. Ordineras 2:ne st. nämndemän med länsman att tillse om de Gise och Mattis i Flisehult över deras tvist i en **fälla**, vedkast och mader, Gise klagar sig ske för när uti, förena kunna, så lagandes att Gise får in del efter skatten.

Sid 121:

64. Emedan såsom Håkan Persson i Brännebo tillstår sig hos Per Olsson i Rävemåla bekommit någon råg av den **brånad** som Nils Persson i Brännebo var pantsatt för t3 tunnor säd, Per efter sin obligation av d. 11 januari 1692 honom skyldig var, varpå Nils dock felar 1 ¾ skäppa, alltså skall Håkan samma 1 3/4 skäppa till Nils betala efter **fällan** Nils pantsatt var förrän Håkan fick dom på be:te Per, behållandes resten i laga 3 skäppor, åligger Per Olsson själv betala med första.

Sid 161ff: Anno 1694 den 6 mars hölls ordinarie ting med Konga härad i Ryd.

72. Företogs syneransakningen om ägotvisten emellan Gubbsmåla och Bubbemåla som sista ting n:o 209 differerades medelst att Kållebo ägare på dess mark Gubbsmåla uppodlat är, skulle visa sitt ändará i sjön Elften eller Örekullen... att sal. Germund i Bubbemåla bad dem **ej hugga längre** än till såget av **kvarnekärret** och Eltamaden. ...att desse parter d. 20 okt. 1689 förliktes att gå ifrån **källan** mitt emellan Örekullen och sjöänden i rätt streck. ...Tingsrätten haver parternas rågångar igenom laga syn uti ögnasikte tagit och befunnit att hävden i skogen med pottaska brännande, **fälle-** och timmerhygge och mera slikt å bägge sidor ömsom och större för Gubbsmåla varit, men därhos av edeliga vittnens utsagur erfarit att Gubbe- eller dyrkälla allt ostridigt ägomärke emellan Bubbemåla och Gubbsmåla är som därifrån i änden stora Örekullen uti rätt streck går... (obs berör huvudsakligen S Sandsjö, medtages eftersom Gubbsmåla är avgärda från Kållebo).

Olin, K. 1978. Konga härads dombok. Älmeboda socken. 1695-1699. Samt div handlingar från lagmanstinget 1695, 1699, 1700, 1701, 1704, 1705. Del 6.

Sid 11: Anno 1695 den 25 nov. hölls laga ting med Konga härad i Ryd.

43. Låter Abraham i Skräddaremåla inprotokollera en Per Månssons i Flisehult utgivne obligation på 18 daler silvermynt, emot pant av en **rågfälla** om 4 skäppeland råg och 4 ungnöt, efter obligationens innehåll, de dato d. 26 nov. 1695.

Sid 13: 73. Beträffande Ingeborg Carlsdotter i Gubbsmåla och dess gårdbors Milses ibidem vice versa talan om ohägnad och olaga **fällehygge**...

Sid 18: Anno 1695 den 28 aug. hölls ord. Ting med tiorhäradslagsaga i Wexiö.

9. Ingeborg Carlsdotter, boende på ett halft skattehemman Gubbsmåla benämnt, som till krigsmanshuset är anslagit, framkom uti lagmansrätten, havandes med sig å sin sida Per Gertson Löfman, fullmäktig ... varuti hon klagar att Bubbemåla bönderna sedan de all sin gamla mark hava nedhuggit och till hans hage inlagt, vilja nu efter hållen syn borttaga Gubbsmåla kalvhage och halva kohage samt **fällemarken**, begärandes att få bliva vid sitt gamla råmärke uti Elmta sjöänden, varpå dess gamla jordebrev sig stöder...

Sid 129ff: Lagmanssyn anno 1705 d. 23 augusti på Ödemåla och Skuntamåla.

...Per Månsson i Gunnamåla vittnar på sin förr gjorde ed på häradsynen, då uppå Skuntamålasidan, att han vet intet av någon annan skillnad och märke än Gåsehäll, stenmärket vid ledet och de andra stenmärken var i bäcken vid Skunta ma, vilka stenmärken för 50 år sedan... undantagandes det ena stenmärket i Skuntamåla gärdesgård, som hans fader, vilken var 100 år när han dödde sade att det legat där av ålder och har Per huggit till halvnad åt Ödemåla den **fällan** vid ledet för 40 år sedan, där **rovelyckan** nu är, säger ock att Skuntamåla aldrig hävdad marken norr över sin hage, utom det rishaget Måns i Skuntamåla huggit att hindra grannarnas boskap gå däröver, vilka brukte båda i Ödemåla och Skuntamåla, vilket rishag när förbe:te stenmärken lades, blev uppbränt.

Sven Eriksson i Emtamåla, Vissefjärda socken, om 53 år, berättar på sin ed, att han tjänt här i Ödemåla i 3 år för 30 år sedan, och at den tiden var stenmärke i Skuntamåla hagesgårdsgård och lejde hans husbonde Börge i Ödesmåla, Måns i Kuramåla att hugga där **tre fällor**, men minns inga stenmärken, ej heller var **fällorna** egentl:n ärp belägna, utan var de västan till marken på tvisteparken, men Skraggemader på denna sidan, sönnan för Ödemåla kvarn, slogs hit till Ödemåla.

Måns Nilsson i Totamåla, pass 70 år gammal, född i Gunnemåla, vittnar efter avlagd ed utan laga jäv, att han hört stenmärken vara vid hagegårdsgården och högg han **fällor** och gärde dem åt Börge i Ödemåla...

Lagmans synerätten haver tvisteparken och parternes ömsom påstodde rågångar i noga ögnasikte tagit och därav befunnit... så efter den andra uppviste stenmärkenen till den stora stenen vid bäcken norr om Skuntama, varefter Ödemåla hävden med **fälla** och timmerhygge...

Ytmått

1 tunnland	= 32 kappland = 14000 kv-alnar = 56 000 kv-fot	= 4 936,6 m ²
1 kappland	= 437,5 kv-alnar = 1750 kv-fot	= 154 m ²

5b. Svenska akademiens ordlista

Avrösningsjord är mark som inte bedömdes som odlingsvärd vid [laga skifte](#). Anledningen till termen *avrösnings* är att denna jord *avröstes* (dvs avskiljdes) från inägor därför att den ej var odlingsvärd. Den odlade eller odlingsbara marken kallades *inrösningsjord*.

Bolby: by som omfattar de egentliga gårdarna där jordägarna bo; odalby, gammal by; motsatt: afgangdaby.

Svedja: Uttryck som förefaller vara vanligast norröver, i Svealand och Norrland.

Fälla: Annat namn på svedja. Förekommer i Götaland

Bråne: Annat namn på svedja. Mycket vanligt i Götaland, vanligast på småländska höglandet.

Lycka: Åker som börjat som bråne, vanligen en utåker. Rönjningsrösen har plockats upp i stenmurar.

Rödsleskog: (rödzla fälla, rögslerätt, rösemark, rösslehygge): röjning (se d. o. **2**; nyodling; svedjeland). Torpet ... med hus, jord, röjning och gärdsgårdar (*skulle*) straxt tillfalla egendomsägaren. *NoraskogArk*, 6: 114 (**1795**). **LINDER Regl.** 206(**1886**; om svedjefall). (†) på en nyodling o. d. liggande, avhuggna (o. hopsamlade) buskar o. d.; äv.: (på t. ex. slätteräng) växande buskar o. d. som bora huggas bort. Ängen synes väl underhållen och fri från rödsel.

Approbera: godkänna, gilla.

Linda: igenlagd åker, träda.

Gata: man hade från gårdshuset till skogsbetet en gata, ibland kallad fägata, med gärdsgårdar eller stenmurar på båda sidor, så att korna inte smet ut i åker och äng på väg till och från betet i skogen. Gatåkern och gatlyckan låg väl intill fägatan? Svar från Aron.

Bråte: Skräp, avfall, värdelöst område (?)